

UCHWAŁA Nr XXXVII.216.2014

Rady Gminy Przytyk

z dnia 28 lutego 2014r.

w sprawie przyjęcia Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Przytyk na lata 2014-2020.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (j.t. Dz. U. z 2013 r., poz. 594, z późn. zm.), w związku z art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 110 ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 182, z późn. zm.), Rada Gminy Przytyk uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje i zatwierdza się Gminną Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Przytyk na lata 2014-2020, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Przytyk.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2014 r.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy Przytyk
mgr inż. Andrzej Stani

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXXVII 216.2014 Rady Gminy Przytyk

z dnia 28 lutego 2014 r.

Strategia Rozwiązywania Problemów

Społecznych Gminy Przytyk

na lata 2014 - 2020

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

Przytyk 2014

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
I. CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA.....	7
1.2. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII.....	8
1.2.1. PODSTAWY PRAWNE.....	11
1.2.2. PODSTAWY PROGRAMOWE.....	12
1.2.3. EUROPA 2020 – STRATEGIA NA RZECZ INTELIGENTNEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU SPRZYJAJĄCEGO WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU.....	12
1.2.4. KOMUNIKAT KOMISJI EUROPEJSKIEJ „INICJATYWA NA RZECZ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ”.....	13
1.2.5. KOMUNIKAT KOMISJI EUROPEJSKIEJ W SPRAWIE POLITYKI UE I WOLONTARIATU: UZNANIE I PROPAGOWANIE WOLONTARIATU TRANSGRANICZNEGO W UE.....	14
1.2.6. POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI. DŁGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU.....	15
1.2.7. ŚREDNIOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020.....	16
1.2.8. STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2011-2020.....	17
1.2.9. NARODOWA STRATEGIA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ.....	17
1.2. 10. STRATEGIA WOJEWÓDZKA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ DLA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2005-2013.....	19
1.2.11. STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W POWIECIE RADOMSKIM 2009- 2013.....	21
2. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNO - ANALITYCZNA.....	23
2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY.....	24
2.2. DEMOGRAFIA.....	25

2.3. PROBLEMY SPOŁECZNE ZIDENTYFIKOWANE PRZEZ OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ.....	29
2.4. KWESTIA DZIECKA	38
2.5. KWESTIA OSÓB BEZROBOTNYCH.....	41
2.6. KWESTIA UZALEŻNIEŃ I PRZEMOC W RODZINIE	47
2.7. STAROŚĆ I NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ	49
2.8. KWESTIA PRZESTĘPCZOŚCI.....	51
2.9. PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW.....	51
2.10. ANALIZA SWOT	62
2.11. ZASOBY UMOŻLIWIAJĄCE ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH.....	70
2.11.1. INSTYTUCJE OFERUJĄCE POMOC I WSPARCIE.....	70
2.11.2. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	71
2.12. PODSUMOWANIE DIAGNOZY I PROGNOZA ZMIAN DO 2020 ROKU	73
3. CZĘŚĆ PROGRAMOWA.....	78
3.1. MISJA	79
3.2. CELE STRATEGICZNE, OPERACYJNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	81
3.3. MONITORING I SPOSÓB REALIZACJI STRATEGII	96
3.3.1. MONITORING	96
3.3.2. PRZYJĘTE WSKAŹNIKI I RAMY FINANSOWE.....	97
3.3.3. CECHY PROJEKTÓW I PROGRAMÓW.....	97
4. UWAGI KOŃCOWE.....	99

WSTĘP

Samorządy lokalne działające w warunkach gospodarki rynkowej, cechującej się dużą dynamiką zmian i niepewnością, co do ich kierunków, muszą posiadać zdolność do wczesnego rozpoznawania zagrożeń, jak i dostrzegania pojawiających się szans. W takich warunkach istotnego znaczenia nabiera zarządzanie strategiczne, które oparte na opracowywaniu, wdrażaniu i kontroli realizacji planów strategicznych, umożliwia dostosowanie funkcjonowania jednostek terytorialnych do zmian zachodzących w otoczeniu. Na poziomie zarządzania lokalnego, w zakresie polityki społecznej, podstawową rolę wśród tego typu planów pełni strategia rozwiązywania problemów społecznych.

Strategia pozwala na racjonalizację lokalnej polityki społecznej. Określa misję oraz wyznacza cele strategiczne i działania, których wdrożenie powinno w znaczny sposób przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych i zminimalizować społeczne skutki kwestii społecznych. Dokument stanowi, podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym i doprowadzić do integracji społecznej.

Strategia jest dokumentem uspołecznionym. W pracach nad nim uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, środowisk pomocy społecznej, rynku pracy, oświaty, kultury, ochrony zdrowia, policji i sądownictwa, przedstawiciele organizacji pozarządowych, kościoła, mieszkańcy gminy. W prace mieszkańcy byli włączeni na etapie diagnozowania problemów społecznych, poprzez badania ankietowe.

Dokument ma charakter kilkuletni; został przygotowany na lata 2014-2020. Jest zgodny z założeniami odnoszących się do polityki społecznej dokumentów strategicznych, przygotowanych na poziomie europejskim, ogólnopolskim i samorządowym i umożliwia ubieganie się o środki zewnętrzne, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Strategia stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej. Skuteczność wyznaczonych w niej działań pomocowych będzie zależała zarówno od posiadanych i pozyskanych przez gminę środków finansowych, jak i szerokiej, aktywnej i skoordynowanej współpracy przedstawicieli administracji samorządowej i partnerów społecznych, w tym organizacji pozarządowych. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych składa się z trzech zasadniczych części, tj. części wprowadzającej, diagnostyczno-analitycznej i programowej.

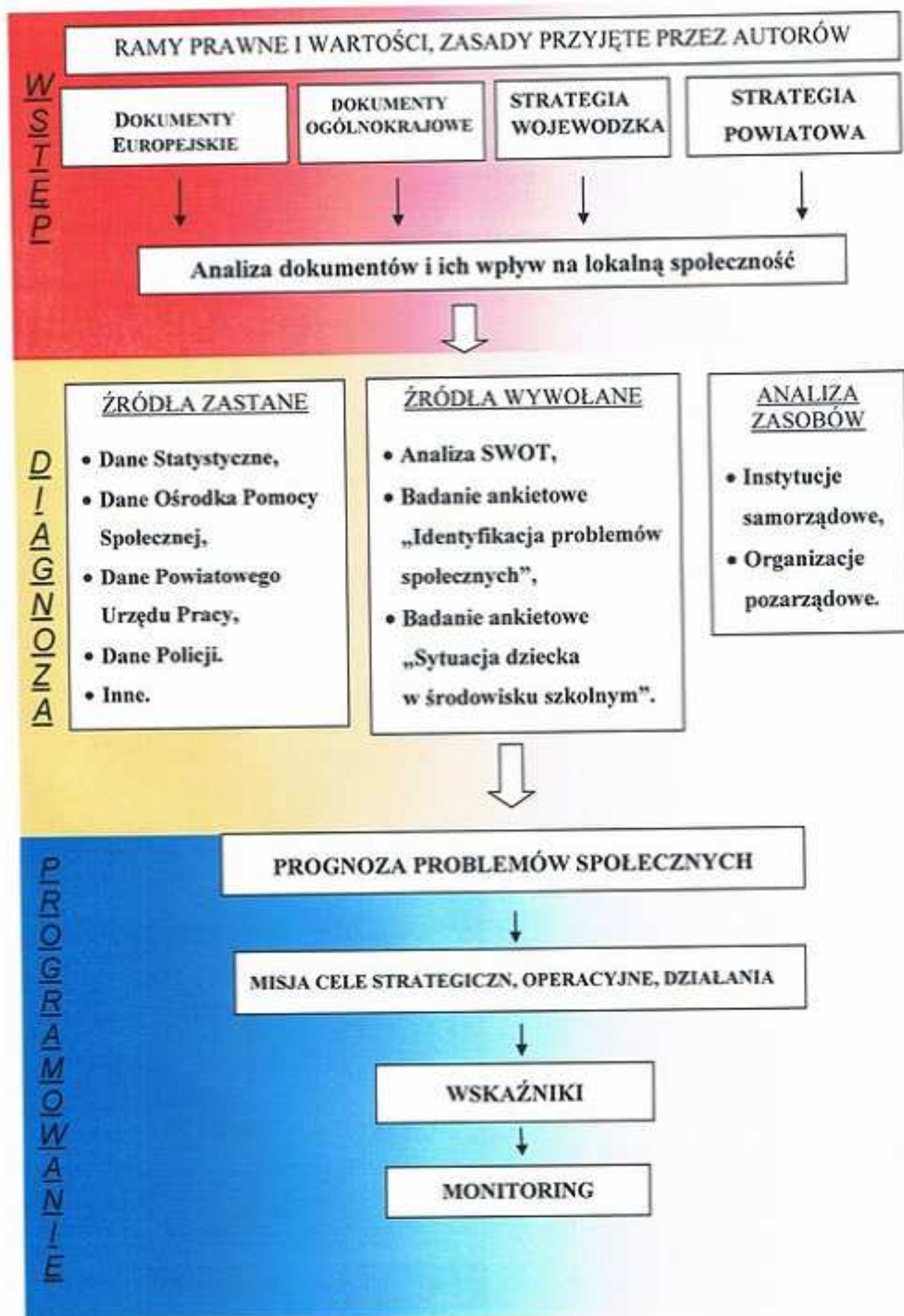
Część wprowadzająca zawiera informacje na temat uwarunkowań zewnętrznych (prawnych i strategiczno-programowych) tworzenia dokumentu.

Część diagnostyczno - analityczna zawiera informacje ogólne dotyczące gminy oraz diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie Przytyk, która została oparta na badaniu źródeł zastanych, tj. danych pozyskanych z instytucji i organizacji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jego mieszkańców, identyfikacji mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (SWOT), a także analizie ankiet, skierowanych do przedstawicieli funkcjonujących w gminie placówek oświatowych oraz reprezentantów środowiska lokalnego (liderzy lokalni, mieszkańcy).

Część programowa zawiera najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Są one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań. W części programowej są również wskazane podmioty realizujące strategię i współdziałające w jej realizacji, źródła finansowania i czas realizacji wyznaczonych w dokumencie działań oraz jest zaprezentowana informacja na temat sposobu wdrożenia strategii oraz prowadzenia monitoringu jej realizacji. Dla realnej oceny stopnia wdrożenia dokumentu jest przygotowany wykaz wskaźników monitoringowych.

Poniższy diagram prezentuje strukturę Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

METODOLOGIA OPRACOWANIA DOKUMENTU

I. CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA

1.2. Uwarunkowania tworzenia strategii

Dokument wpływający na rzeczywistość społeczną winien być oparty na wartościach i zasadach polityki społecznej. Wartość to termin używany do określenia tego, co godne uznania i pożądania, cenne i dobre. Człowiek budujący swój system wartości pewne z nich odrzuca jako złe, czyli traktuje jako „antywartości”, inne pozostawia i hierarchizuje według przypisywanej im ważności. Wartość jest cechą względną, a to oznacza, że nie zawsze, nie w każdym miejscu, nie przez wszystkich i nie w każdych okolicznościach przypisywana jest przedmiotom podlegającym ocenie. Przedmiotami wartościowania w polityce społecznej są najczęściej stosunki społeczne, stan zaspokojenia potrzeb, instytucje społeczne, stosunki między człowiekiem a przyrodą.

Z wartości wynikają zarówno cele polityki społecznej, jak i zasady. Źródła, z których czerpie wartości polityka społeczna, są bardzo różnorodne. Są to m.in. ideologie, doktryny społeczne i gospodarcze, społeczne oczekiwania wyrażane za pośrednictwem różnych kanałów społecznej komunikacji, normy zwyczajowe, poglądy osób znaczących w społeczeństwie. W polityce społecznej, odwołującej się do wartości cenionych przez społeczeństwo, ważny jest podział na wartości odczuwane i uznawane. Wartości odczuwane wiążą się głównie ze sferą emocjonalną, zaś uznawane opierają się na przekonaniach, że pewne cechy powinny być odczuwane jako wartość.

Zasady to ogólne doktryny i normy działania, którymi powinny kierować się podmioty polityki społecznej w realizacji podstawowego celu, jakim jest zaspokajanie potrzeb. Niektóre zasady polityki społecznej są tożsame z wartościami. Zasady, które są najczęściej artykułowane bądź realizowane w polityce społecznej, a które stają się dla twórców strategii podstawowymi fundamentami budowania społeczności lokalnej, wolnej od zagrożeń i problemów społecznych, to:

1. **Zasada samopomocy** – przejawia się w istnieniu i rozwoju pomocy wzajemnej ludzi zmagających się z podobnymi problemami życiowymi oraz pomocy silniejszych dla słabszych; zazwyczaj w ramach niewielkich nieformalnych grup.

2. **Zasada przezorności** – oznacza, że bezpieczeństwo socjalne jednostki nie może być tylko efektem świadczeń ze strony społeczeństwa, ale wynikać powinno także z odpowiedzialności człowieka za przyszłość własną i rodziny.
3. **Zasada solidarności społecznej** – najczęściej rozumiana jako przenoszenie konsekwencji, niekiedy utożsamiana z solidaryzmem społecznym, oznaczającym wyższość wspólnych interesów członków społeczeństwa nad interesami poszczególnych klas lub warstw.
4. **Zasada pomocniczości** – oznacza przyjęcie określonego porządku, w jakim różne instytucje społeczne dostarczają jednostce wsparcia, gdy samodzielnie nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb; w pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, a następnie od społeczności lokalnej, a na końcu od państwa.
5. **Zasada partycypacji** – wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która poszczególnym ludziom zapewnia możliwość pełnej realizacji swoich ról społecznych, natomiast poszczególnym grupom pozwala zająć równoprawne z innymi miejsce w społeczeństwie.
6. **Zasada samorządności** – stanowi realizację takich wartości, jak wolność i podmiotowość człowieka, a wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która jednostkom i grupom gwarantuje prawo do aktywnego udziału w istniejących instytucjach społecznych oraz tworzenia nowych instytucji w celu skuteczniejszego zaspokajania potrzeb i realizacji interesów.
7. **Zasada dobra wspólnego** – przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli i polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.
8. **Zasada wielosektorowości** – polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.

Polityka społeczna, jako przewodnik czy też wskazówka działania oparta na zadeklarowanych wartościach i zasadach, określa i wyjaśnia misję, obejmuje możliwości i cele przedsięwzięć organizacyjnych, wymusza odpowiednie zachowania, nakreślając

przydział odpowiedzialności i towarzyszącą temu delegację kompetencji na wszystkie poziomy organizacyjne.

Z wymienionych powyżej zasad wynikają podstawowe cele, które powinny kształtować politykę społeczną w danym środowisku lokalnym. Są to przede wszystkim:

- dążenie do poprawy położenia materialnego i wyrównywanie szans życiowych grup społeczeństwa ekonomicznie i socjalnie najsłabszych;
- prowadzenie bieżących działań osłonowych;
- dostrzeganie z wyprzedzeniem zagrożeń społecznych;
- dorównywanie do standardów unijnych i międzynarodowych.

Polityka społeczna Unii Europejskiej opiera swoje założenia na działaniach związanych z polepszeniem warunków życia, pracy i kształcenia, zapewnieniem powszechności prawa do zatrudnienia i wykształcenia, a wreszcie stworzeniem systemu zabezpieczenia społecznego. Z uwagi na przystąpienie naszego kraju do tej struktury społeczno-gospodarczej jest rzeczą oczywistą i zrozumiałą, że właśnie te wartości i zasady stanowią fundament budowy dokumentu wskazującego lokalne problemy społeczne i metody ich rozwiązywania.

W polityce społecznej terminem „problemy społeczne” oznacza się wszelkiego rodzaju dolegliwości, zakłócenia, niedogodności występujące w życiu zbiorowym. Natomiast określeniem „kwestia społeczna” wyróżnia się wśród nich te, które:

- odznaczają się szczególną dolegliwością dla potencjału osobowego społeczeństwa;
- są następstwem niedostosowania sposobu, w jaki funkcjonuje społeczeństwo, do podstawowych potrzeb indywidualnych i zbiorowych;
- nie są możliwe do rozwiązania siłami pojedynczych grup ludzkich.

W węższym znaczeniu termin „kwestia społeczna” oznacza konkretny problem o szczególnie wysokim stopniu dotkliwości dla życia i współdziałania członków społeczności. W szerszym znaczeniu termin ten oznacza natomiast sprzeczność pomiędzy zasadami obowiązującymi w danym społeczeństwie, formacji ustrojowej czy nawet cywilizacji, a dążeniami jednostek i zbiorowości do godnego życia.

Przygotowując dokument programowy, wskazujący kierunki działań samorządu w kształtowaniu i realizacji lokalnej polityki społecznej, nie można nie wspomnieć

o wartości podstawowej, która posłużyła autorom za fundament przy jego opracowywaniu. Wartością tą jest zasada wspierania rodziny jako najważniejszej komórki społecznej. Jest ona głównym przesłaniem niniejszego dokumentu, gdyż od wspierania siły rodziny należy rozpoczynać każdy rodzaj oferowanej pomocy.

1.2.1. Podstawy prawne

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych, podobnie jak inne dokumenty strategiczne przygotowywane na różnych szczeblach administracji publicznej, jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek jej opracowania wynika wprost z art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, które w ramach zadań własnych gminy przewidują „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”. Na treść i realizację Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych mają również wpływ inne akty prawne. Należą do nich:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,

- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej,

Podczas realizacji strategii zajdzie również potrzeba odwołania się do innych aktów prawnych, m.in. z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia i budownictwa socjalnego.

1.2.2. Podstawy programowe

Strategia jest dokumentem zgodnym z dokumentami strategicznymi i programowymi, które funkcjonują na poziomie europejskim, ogólnopolskim, wojewódzkim i gminnym. Dokumenty te tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych i aktywności środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

1.2.3. Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 stanowi strategię wzrostu Unii Europejskiej w kolejnych latach. Zakłada ona potrzebę stworzenia inteligentnej i zrównoważonej gospodarki, która sprzyja włączeniu społecznemu. W perspektywie 2020 r. wyznaczonych zostało 5 celów obejmujących:

- zatrudnienie (75 % osób w wieku 20-64 lat powinno mieć pracę);
- badania i rozwój oraz innowacje (na inwestycje w badania i rozwój oraz w innowacje powinniśmy przeznaczać 3 % PKB Unii – łącznie ze środków publicznych i prywatnych);
- zmiany klimatu i energię (ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 20 % w stosunku do poziomu z 1990 r., 20 % energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych, a efektywność energetyczna powinna wzrosnąć o 20 %);

- edukację (odsetek młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę nie powinien przekraczać 10 %, a co najmniej 40 % osób w wieku 30-34 powinno mieć wykształcenie wyższe);
- ubóstwo i wykluczenie społeczne (zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln).

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.4. Komunikat Komisji Europejskiej „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej”

Komunikat wydany został w dniu 25 października 2011 r. Komisja Europejska zwraca uwagę na znaczącą rolę jaką ekonomia społeczna odgrywa w strategii Europa 2020 w aspekcie zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. W gospodarce społecznej w UE zatrudnionych jest ok. 11 mln osób, co stanowi 6% całkowitego zatrudnienia. Przedsiębiorstwa społeczne posiadają silne zakorzenienie lokalne, realizują cele społeczne i środowiskowe, wzmacniają spójność społeczną oraz zwiększają konkurencyjność gospodarki poprzez swoją innowacyjność. W związku z tym Komisja Europejska w Komunikacie zaproponowała szereg rozwiązań zmierzających do wzmocnienia roli ekonomii społecznej. Działaniami tymi są:

1) Poprawa dostępu do finansowania realizowana przez:

- uznanie przedsiębiorstw społecznych za priorytet inwestycyjny Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (dalej EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej EFS);
- utworzenie ram dla etycznych funduszy inwestycyjnych;
- łatwiejszy dostęp do mikrokredytów.

2) Poprawa promocji ekonomii społecznej za pomocą:

- zwiększenia rozpoznawalności ekonomii społecznej;

- utworzenia publicznej bazy danych oznakowań i certyfikatów oraz platformy wymiany danych i informacji;
- zestawienia dobrych praktyk.

3) Poprawa otoczenia prawnego zakładająca:

- wydanie rozporządzenia ustanawiającego statut fundacji europejskiej;
- uproszczenie rozporządzenia w sprawie statutu spółdzielni europejskiej;
- silniejsze wykorzystanie elementu jakości w procedurze zamówień publicznych;
- uproszczenie stosowania zasad pomocy publicznej w przypadku usług społecznych i lokalnych;
- zwiększenie znaczenia kryteriów i warunków pracy w zamówieniach publicznych.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie w szczególności w zakresie poprawy promocji ekonomii społecznej.

1.2.5. Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie polityki UE i wolontariatu: Uznanie i propagowanie wolontariatu transgranicznego w UE

Komunikat został wydany w dniu 20 września 2011 r. Komisja podkreśla znaczenia wolontariatu dla tworzenia i rozwijania kapitału ludzkiego i społecznego. Uznaje go za jeden z kluczowych czynników integracji i wzrostu zatrudnienia oraz element poprawy spójności społecznej. Zaznacza, że wolontariusze uczestniczą w kształtowaniu społeczeństwa europejskiego, a część z nich aktywnie współtworzy Europę obywatelską. Ponadto wolontariat przyczynia się do realizacji Strategii Europa 2020 (w szczególności do osiągnięcia do 2020 r. docelowej stopy zatrudnienia w UE wynoszącej 75 %). Dzieje się tak, gdyż wolontariat umożliwia zdobywanie i podnoszenie kompetencji oraz przystosowywanie się do zmian na rynku pracy. Oczywiście wolontariat nie może być traktowany jako substytut pracy odpłatnej. KE proponuje następujące działania zmierzające do propagowania wolontariatu:

- 1) promowanie wolontariatu transgranicznego we współpracy z państwami członkowskimi oraz poprzez unijne programy finansowania przyczyniające się do mobilności i międzykulturowego nabywania wiedzy przez swoich obywateli oraz do wzmacniania ich europejskiej tożsamości;
- 2) tworzenie zachęt do wspierania i rozwoju wolontariatu;
- 3) uznawanie kompetencji i umiejętności uzyskanych w ramach wolontariatu jako doświadczeń z uczenia się pozaformalnego;
- 4) wzmacnianie powiązań pomiędzy wolontariatem a ochroną zdrowia i pomocą społeczną, szczególnie w kontekście starzenia się społeczeństw;
- 5) dalsze zorientowanie programów finansowania UE na kwestie wolontariatu oraz wprowadzenie ułatwień w kwestii orientacji w poszczególnych programach finansowych dedykowanych wolontariatowi.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie w szczególności w zakresie promowania i rozwoju wolontariatu.

1.2.6. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Celem Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (dalej DSRK) jest analiza oraz charakterystyka warunków niezbędnych dla rozwoju Polski w kluczowych obszarach na tle UE oraz procesów gospodarczych zachodzących w świecie. Na tej podstawie sformułowane są wnioski oraz ich przełożenie na konkretne decyzje oraz propozycje powiązanych z nimi projektów. W DSRK przedstawiono wizję rozwojową w perspektywie do 2030 r., identyfikuje się wyzwania stojące przed gospodarką i społeczeństwem oraz trzy obszary strategiczne: konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji), równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywności i sprawności państwa. Celem jest rozwój mierzony poprawą jakości życia Polaków (wzrost PKB na mieszkańca w relacji do najbogatszego państwa UE i zwiększenie spójności społecznej) dzięki stabilnemu, wysokiemu wzrostowi gospodarczemu, co pozwala na modernizację kraju.

W DSRK wskazano 11 celów strategicznych, od których zależy skok cywilizacyjny Polski oraz powiązane z nimi projekty do realizacji. W części dotyczącej kapitału społecznego znajdują się m.in.:

- stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej;
- wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.7. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (dalej ŚSRK) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie „Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski”.

W ŚSRK, odnosząc się do kluczowych decyzji zawartych w DSRK, wskazuje się strategiczne zadania państwa, których podjęcie jest konieczne w perspektywie najbliższych 10 lat, w celu wzmocnienia procesów rozwojowych. Dodatkowo zawiera ona szacunkowe wielkości potrzebnych środków finansowych. Stanowi ona bazę dla 9 strategii zintegrowanych. W ŚSRK wytyczono obszary strategiczne, w których koncentrować się będą główne działania oraz określono, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. W perspektywie niniejszego dokumentu strategicznego szczególnie istotne są:

- wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela;
- rozwój kapitału ludzkiego;
- integracja społeczna;
- zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.8.Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011-2020

Dokument obejmuje zagadnienia partycypacji społecznej i aktywności obywatelskiej. W ramach tego obszaru mają być realizowane działania zmierzające do poprawy mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne. W SRKS wskazano, że dla całości przedsięwzięć w ww. obszarze wykorzystane zostaną doświadczenia we wspieraniu działań. W kolejnej perspektywie finansowej ma nastąpić kontynuacja funkcjonowania m.in. takich działań jak:

- projekty realizowane przez organizacje społeczne w zakresie edukacji obywatelskiej;
- upowszechnienie i wdrażanie rozwiązań zwiększających kontrolę społeczną nad działaniami administracji publicznej wszystkich szczebli;
- stałe podnoszenie wiedzy i umiejętności przedstawicieli organizacji pozarządowych (zarządy, pracownicy) w zakresie zarządzania organizacją, a w szczególności zarządzania zasobami ludzkimi i finansami;
- różne formy zachęcania obywateli do zwiększania swojej aktywności na forum publicznym;
- rozwijaniu i promocji indywidualnej filantropii, wolontariatu, jak i społecznej odpowiedzialności biznesu;
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy;
- stworzenie rozwiązań zmierzających do wypracowania i wdrożenia systemu wsparcia dla poradnictwa prawnego i obywatelskiego;
- ułatwienie działalności organizacji obywatelskich;
- wsparcie dla ruchów społecznych, grup nieformalnych.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się także do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.9.Narodowa Strategia Integracji Społecznej

Narodowa Strategia Integracji Społecznej jest dokumentem, którego celem jest pomoc w procesie włączania się Polski w realizację drugiego z celów Strategii Lizbońskiej

stawiającego na modernizację europejskiego modelu socjalnego, inwestowanie w ludzi oraz zwalczanie wykluczenia społecznego. Działania w tym zakresie mają przyczynić się do:

- dostosowania edukacji i szkolenia do wymogów życia i pracy w społeczeństwie opartym na wiedzy,
- rozwijania aktywnej polityki zatrudnienia przyczyniającej się do tworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy,
- modernizacji systemu ochrony socjalnej, w tym systemów emerytalnych i ochrony zdrowia, m.in. w celu zapewnienia ich finansowej stabilności oraz odpowiedniej koordynacji z celami polityki edukacyjnej i polityki zatrudnienia,
- wspierania integracji społecznej, aby uniknąć pojawienia się trwale zmarginalizowanej klasy ludzi niezdolnych do funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy.

W ramach kilkunastu obszarów życia społecznego wyznaczonych w Narodowej Strategii Integracji Społecznej sformułowano następujące priorytety:

- wzrost uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym;
- poprawa jakości kształcenia na poziomie gimnazjalnym i średnim;
- upowszechnienie kształcenia wyższego i jego lepsze dostosowanie do potrzeb rynku pracy;
- rekompensowanie deficytów rozwoju intelektualnego i sprawnościowego dzieci;
- radykalne ograniczenie ubóstwa skrajnego;
- ograniczenie tendencji do wzrostu różnic dochodowych;
- ograniczenie bezrobocia długookresowego;
- zmniejszenie bezrobocia młodzieży;
- zwiększenie poziomu zatrudnienia wśród osób niepełnosprawnych;
- zwiększenie liczby uczestników w aktywnej polityce rynku pracy – ALMP;
- upowszechnienie kształcenia ustawicznego;
- wydłużenie przeciętnego dalszego trwania życia w sprawności;
- powszechne ubezpieczenie zdrowotne;
- kobiety i dzieci objęte programami zdrowia publicznego;

- wzrost dostępu do lokali (mieszkań) dla grup najbardziej zagrożonych bezdomnością;
- dostęp do pracowników socjalnych;
- rozwój pomocy środowiskowej – zwiększenie liczby osób objętych usługami pomocy środowiskowej;
- zaangażowanie obywateli w działalność społeczną;
- realizacja NSIS przez samorzady terytorialne;
- dostęp do informacji obywatelskiej i poradnictwa.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się także do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.10. Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013

Ze względu na swój dalekosiężny charakter strategia budowana na poziomie lokalnym musi uwzględniać i brać pod uwagę przesłanki zawarte w dokumentach strategicznych podmiotów, z którymi gmina współpracuje na zasadzie partnerstwa. Jednym z nich jest samorząd województwa mazowieckiego. „Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013” pozwala zaplanować działania województwa z zakresu polityki społecznej w taki sposób, aby przeciwdziałać najistotniejszym zagrożeniom społecznym, takim jak negatywne skutki ubóstwa i zjawisko wykluczenia społecznego, przy aktywnym udziale samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych.

Zadaniem samorządu województwa jest nie tylko rozwiązywanie problemów społecznych, ale również organizowanie wsparcia i pomocy osobom potrzebującym w miejscu ich zamieszkania przy udziale jednostek organizacyjnych samorządów lokalnych. Województwo poprzez działalność Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej pełni rolę wspierającą, aktywizującą, koordynującą i inicjującą nowe rozwiązania, zmierzające do wyrównywania poziomu życia mieszkańców Mazowsza. Strategia określa główne działania

samorządu województwa zgodnie z przypisanymi województwu zadaniami z zakresu pomocy społecznej.

W toku prac nad strategią misję samorządu województwa mazowieckiego, realizowaną w ramach strategii wojewódzkiej polityki społecznej Mazowsza na lata 2005-2013, określono jako „osiągnięcie odczuwalnych społecznie, pozytywnych efektów w zakresie priorytetowych obszarów polityki społecznej, jakie stanowią: ubóstwo, uzależnienia, starość, bezrobocie, niepełnosprawność”. Dla każdego z pięciu wyodrębnionych obszarów sformułowano następujące cele strategiczne.

I. Ubóstwo

1. Podejmowanie selektywnych działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w stanie ubóstwa, ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć ograniczających skutki życia w biedzie
2. Tworzenie mechanizmów wychodzenia z bezdomności i zapobiegających przechodzeniu osób ubogich w stan bezdomności

II. Uzależnienia

1. Zahamowanie wzrostu spożycia alkoholu, promocja zdrowego stylu życia, rozwijanie postaw sprzyjających tym zachowaniom
2. Ograniczenie używania i dostępności do narkotyków i innych środków psychoaktywnych oraz związanych z tym problemów

III. Starość

1. Podniesienie jakości życia osób starszych, zaspokajanie ich potrzeb poprzez spójne i skoordynowane działania podmiotów mających wpływ na realizację regionalnej polityki społecznej

IV. Bezrobocie

1. Rozwijanie aktywnej polityki rynku pracy w zakresie działań objętych pomocą społeczną, wspieranej przez realizację sektorowych i regionalnych programów

V. Niepełnosprawność

- Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu

Obecnie trwają prace nad dokumentem strategicznym na kolejny okres planowania, powyższy przybliżyliśmy zakładając, że nowy dokument będzie nawiązywał do funkcjonującego w latach poprzednich.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się także do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

1.2.11. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Radomskim 2009- 2013

Stworzenie ponadgminnej polityki rozwiązywania problemów społecznych jest jednym z istotnych zadań powiatu wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Założenia tej polityki winny znaleźć się w Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Dokument ten, określający najistotniejsze problemy do rozwiązania w najbliższej przyszłości, ma wyjść naprzeciw potrzebom społeczności lokalnej, wytyczyć kierunki działania administracji powiatowej oraz wyznaczyć cele i zadania funkcjonujących struktur. Ich realizacja ma na celu złagodzenie zjawisk niekorzystnych dla ludzi, którzy z różnych powodów, znajdują się w potrzebie.

W dokumencie sformułowano następującą misję: Poprawa, jakości życia wybranych grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym:

- Dzieci pozbawione całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziny biologicznej oraz młodzież opuszczająca placówki opiekuńczo - wychowawczej i rodziny zastępcze.
- Osoby wymagające opieki instytucjonalnej.
- Osoby niepełnosprawne.
- Osoby znajdujące się w różnego rodzaju sytuacjach kryzysowych.

Założono, że do efektów realizacji strategii należeć będą:

- Sprawniejszy system opieki nad dziećmi pozbawionymi częściowo lub całkowicie opieki ze strony rodziny biologicznej, większe szanse reintegracji rodziny, pomoc środowiskowa.
- Zapewnienie opieki w warunkach placówek świadczących całodobową opiekę na

poziomie obowiązujących standardów.

- Poprawa, jakości życia osób niepełnosprawnych.
- Wielozakresowa pomoc i specjalistyczne poradnictwo.

Jako cele strategiczne w dokumencie zaplanowano:

- Usprawnienie systemu opieki nad dziećmi pozbawionymi całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziców biologicznych,
- Poprawienie jakości opieki w warunkach placówek świadczących całodobową opiekę na poziomie obowiązujących standardów,
- Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych,
- Wielozakresowa pomoc i specjalistyczne poradnictwo.

Obecnie trwają prace nad dokumentem strategicznym na kolejny okres planowania, powyższy przybliżyliśmy zakładając, że nowy dokument będzie nawiązywał do funkcjonującego w latach poprzednich.

Należy przyjąć, że realizacja celów Strategii przyczyni się także do osiągnięcia celów zakładanych w dokumencie.

2. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNO - ANALITYCZNA

2.1. Charakterystyka gminy

Teren gminy zlokalizowany jest w centralno-wschodniej Polsce, na obszarze byłego województwa radomskiego a obecnego mazowieckiego. Gmina Przytyk - administracyjnie od 1 stycznia 1999 roku znajduje się w powiecie ziemskim radomskim. Powiat ziemski radomski stanowi jeden z 42 powiatów wchodzących w skład województwa mazowieckiego. Gmina Przytyk sąsiaduje z gminami: od północy - Radzanów; 16 km, Stara Błotnica; 13km, Zakrzew; 8km, Wolanów; 16km, Wieniawa; 19km, Potworów; 12km.

Zarówno w historii jak i aktualnie, administracyjnie gmina Przytyk zawsze związana była z powiatem radomskim. Przytyk położony prawie centralnie w obszarze gminy, jest siedzibą Urzędu Gminy oraz głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym i osadniczym. W układzie przestrzennym tworzy wraz z Podgajkiem wspólną jednostkę osadniczą skupiając jedną czwartą ludności całej gminy oraz wszystkie podstawowe usługi i obiekty użyteczności publicznej.

Pozostałe jednostki osadnicze gminy to w przewadze równomiernie przestrzennie rozmieszczone „ulicówki” związane z ważniejszymi ciągami drogowymi. Ponad połowa z nich to miejscowości z liczbą mieszkańców od 200 do 500 osób. Większe jednostki osadnicze to położone w północnej części gminy Wrzeszczów i Wola Wrzeszczowska, Kaszewska Wola, Suków i Sukowska Wola oraz w południowej części gminy Domaniów i Krzyszkowice. Są to jednocześnie obszary zwartych rejonów dobrych warunków naturalnych dla produkcji rolniczej.

Podstawowe zasoby mieszkaniowe gminy stanowi zabudowa jednorodzinna w miejscowości gminnej oraz budynki mieszkalne wchodzące w skład gospodarstw rolnych we wszystkich sołectwach gminy. Uzupełnienie stanowi zabudowa jednorodzinna lokalizowana w obrębie zabudowy zagrodowej przede wszystkim w większych jednostkach osadniczych położonych wzdłuż ważniejszych ciągów komunikacyjnych. Warunki mieszkaniowe ludności gminy mierzone podstawowymi badanymi wskaźnikami ulegają systematycznej poprawie i następuje: przyrost liczby mieszkań oraz wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania do 80,6 m² oraz wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na osobę do 20,2 m.

Gmina Przytyk ma podmiejski charakter rolniczo-rzemieślniczy. Rolnictwo dominuje w północnej, środkowo - zachodniej i południowej części gminy, gdzie przeważają zwarte kompleksy glebowo -rolnicze. Dominuje uprawa zbóż, warzyw (papryka) oraz produkcja zwierzęca. Wśród przedsiębiorstw dominują podmioty realizujące zadania usługowe dla produkcji rolniczej i zwierzęcej oraz przedsiębiorstwa związane z przemysłem budowlanym. Ogółem funkcjonują tu 384 podmioty gospodarcze (plus 72 działalność zawieszona).

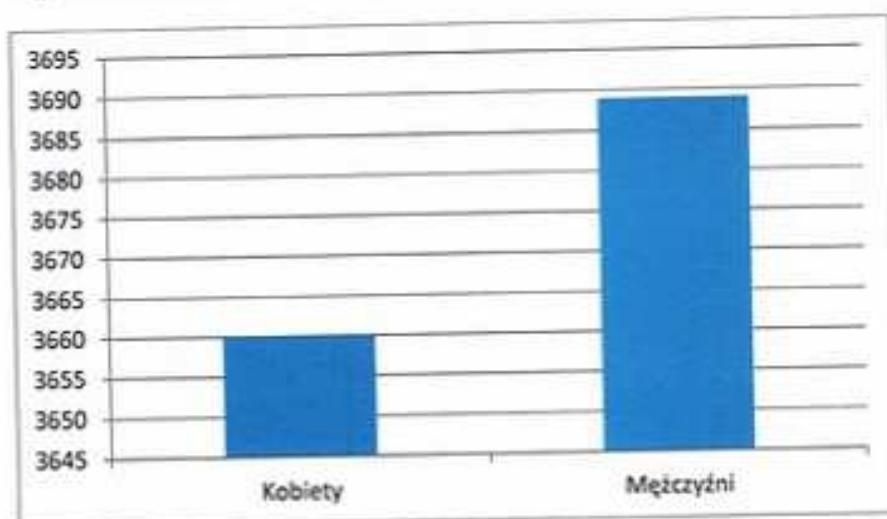
Jest tu jedno przedszkole, do którego uczęszcza 126 dzieci, trzy szkoły podstawowe, w których naukę pobiera 539 uczniów oraz gimnazjum, do którego uczęszcza 292 uczniów. Mieszkańcy gminy mają zapewnioną opiekę zdrowotną w Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Przytyku.

2.2. Demografia

Sytuacja demograficzna mieszkańców gminy została opracowana na podstawie informacji z Urzędu Gminy w Przytyku z 31.12.2012 roku. Ich analiza pozwoliła na zobrazowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej ludności, przedstawienie obecnej struktury demograficznej mieszkańców i dokonanie w tym zakresie prognozy na najbliższe lata. Czynniki powyższe odgrywają, bowiem istotną rolę w planowaniu zabezpieczenia społecznego ludności.

Na przestrzeni ostatnich lat sytuacja demograficzna gminy Przytyk ulega nieznacznym, ale systematycznym zmianom. Dane szczegółowe w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 1. Ludność gminy według płci z końcem 2012 roku

Dane Urzędu Gminy w Przytyku.

Według danych Urzędu Gminy w Przytyku z 31 grudnia 2012 roku teren gminy zamieszkiwały 7349 osoby w tym 3660 kobiet.

Wykres 2. Struktura wiekowa mieszkańców gminy z końcem 2008 roku

Wykres 3. Struktura wiekowa mieszkańców gminy z końcem 2012 roku

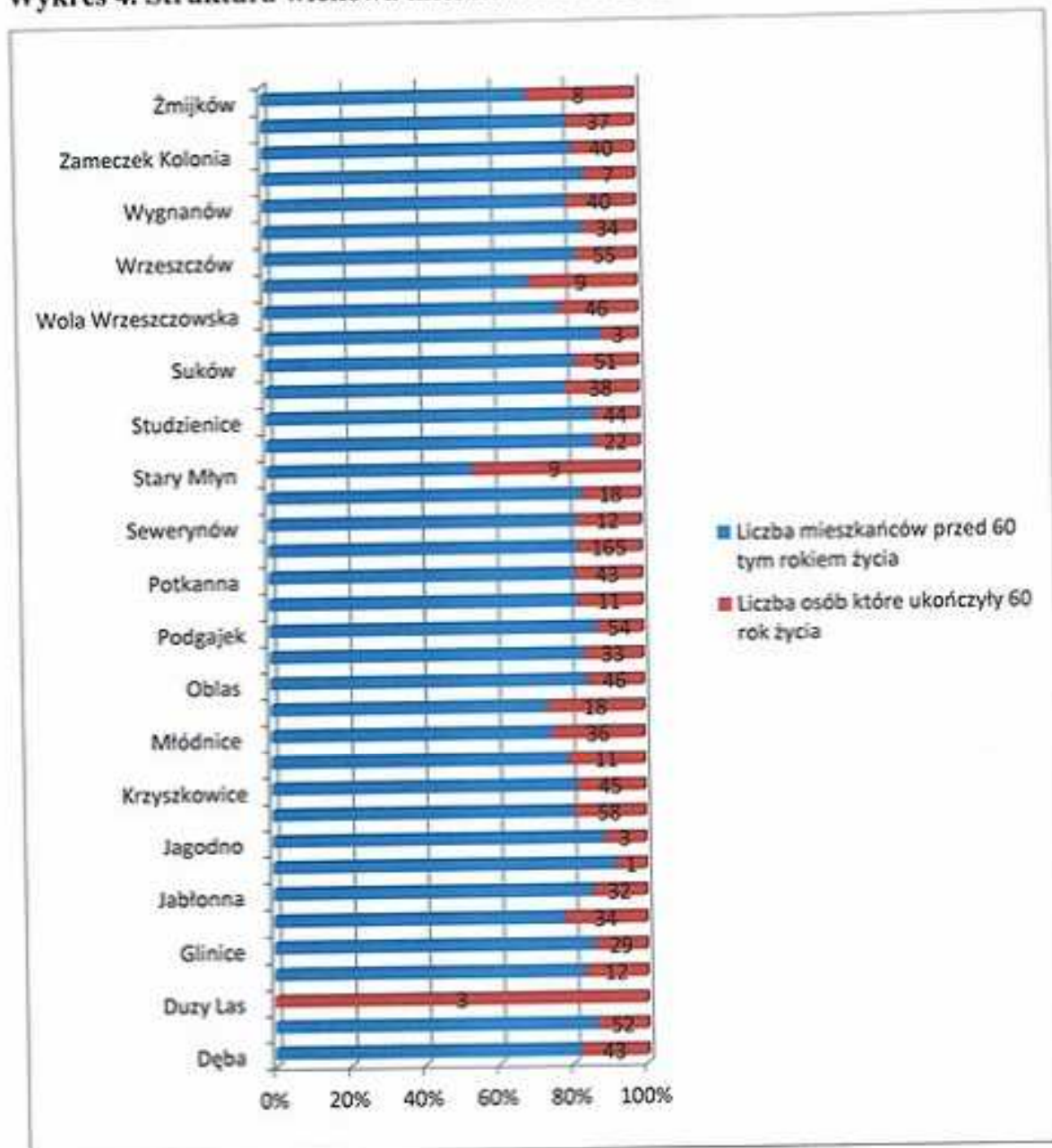

Dane Urzędu Gminy w Przytyku

Na przestrzeni lat 2008-2012 struktura wiekowa mieszkańców gminy Przytyk ulegała zmianom. W analizowanym okresie miał miejsce spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w

wieku produkcyjnym. Z powyżej przedstawionych danych wynika, iż struktura wiekowa ludności gminy była korzystna, co przejawiało się większą liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym w porównaniu z osobami w wieku poprodukcyjnym.

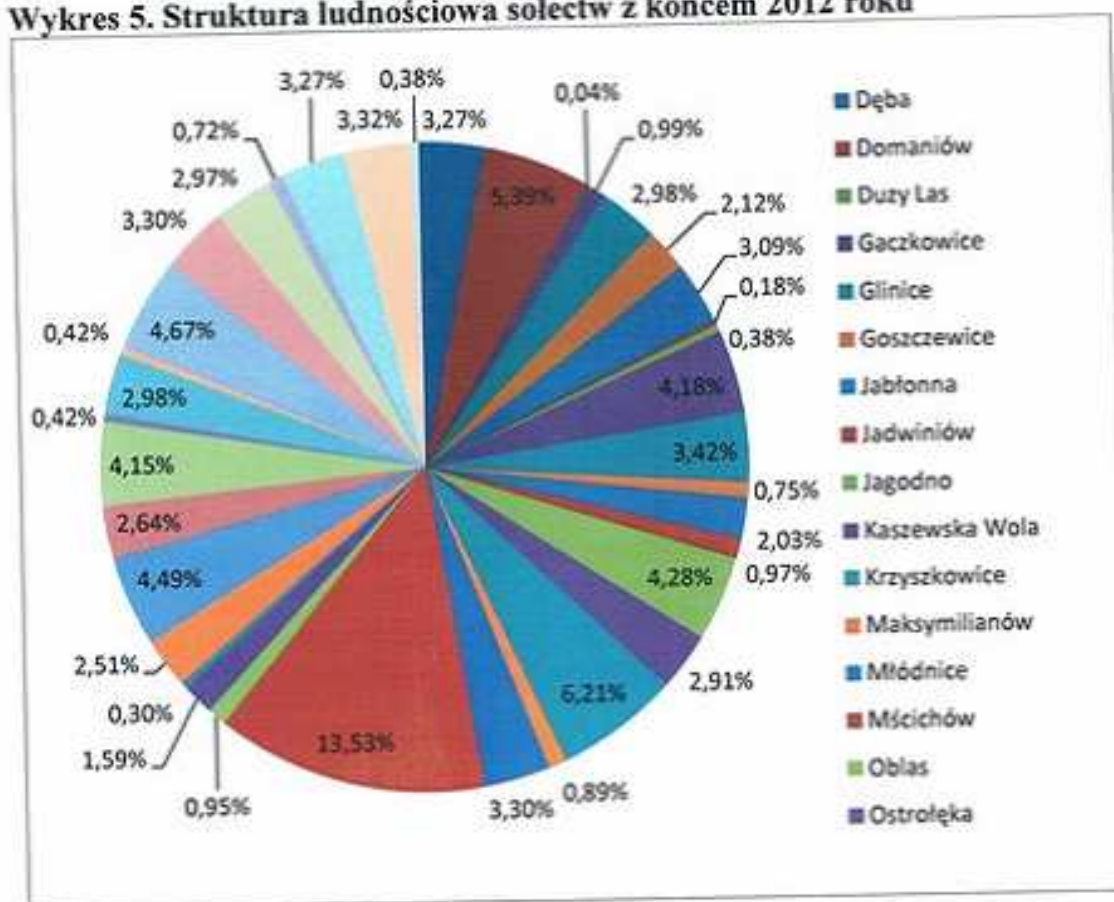
Wykres 4. Struktura wiekowa mieszkańców w 2012

Dane: Urząd Gminy w Przytyku

Należy jednak zauważyć, że wzrost liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym, przy istniejących tendencjach będzie owocował wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Tym bardziej, że już dziś są na terenie gminy osady w których liczba osób w wieku powyżej 60 roku jest znaczna.

Wykres 5. Struktura ludnościowa sołectw z końcem 2012 roku

Dane: Urząd Gminy w Przytyku

Prognozując sytuację demograficzną gminy na najbliższe lata, należy jednak zwrócić uwagę na dwie istotne kwestie. Pierwsza z nich dotyczy spadku liczby dzieci i młodzieży (w przedziale wiekowym 0-17 lat), co wiąże się z potrzebą dostosowania oferty z zakresu wychowania, edukacji i spędzania czasu wolnego do oczekiwań i liczebności tej grupy wiekowej. Druga natomiast odnosi się do istotnego wzrostu liczby osób w wieku produkcyjnym. W niedalekiej przyszłości kolejne roczniki osób będących obecnie w tej grupie ekonomicznej będą kończyć działalność zawodową i zasilą grono seniorów. Z perspektywy systemu zabezpieczenia społecznego jest to o tyle ważne, że wymaga dostosowania do potrzeb tej grupy odpowiedniej sfery usług społecznych.

Wzrost udziału osób starszych w ogóle populacji może przyczynić się do zwiększenia liczby osób niepełnosprawnych. Starsze grupy wiekowe są bardziej

narażone na ryzyko niepełnosprawności. Dodajmy, że proces starzenia się lokalnej społeczności wynika także skądinąd z pozytywnej przesłanki – wydłużania się średniego okresu życia.

2.3. Problemy społeczne zidentyfikowane przez Ośrodek Pomocy Społecznej

Według ustawy o pomocy społecznej pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (art. 2. 1). Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3. 1).

Za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Przytyk odpowiedzialny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Do jego obowiązków należy:

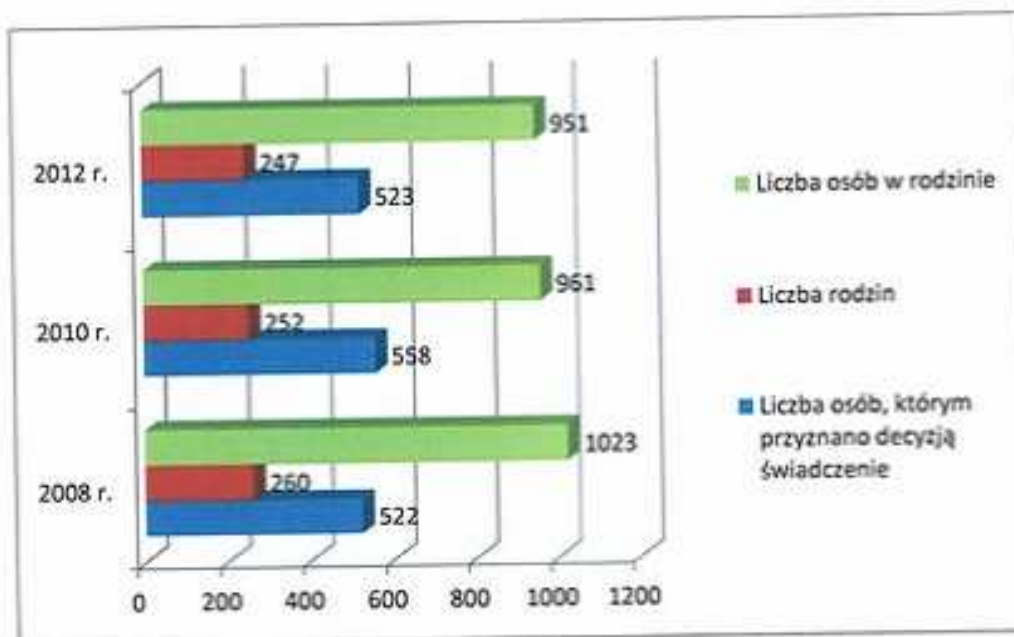
- prowadzenie diagnostyki jednostkowej i środowiskowej,
- bezpośrednie i pośrednie udzielanie świadczeń (w tym organizowanie opieki i usług domowych),
- współpraca z organizacjami i instytucjami, a zwłaszcza z samorządem lokalnym,
- aktywizowanie środowiska lokalnego.

Decydujący wpływ na korzystanie z systemu pomocy społecznej w Polsce mają regulacje prawne zawarte w ustawie o pomocy społecznej oraz innych aktach normatywnych. Podstawową przesłanką przyznania świadczeń jest kryterium dochodowe osoby i rodziny. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. z 2012 r. poz. 823) kryteria dochodowe od 1 października 2012 r. wynoszą:

- dla osoby samotnie gospodarującej - 542 zł.
- oraz dla osoby w rodzinie - 456 zł.

Niski poziom kwot uprawniających do przyznania świadczeń zawęży liczbę uprawnionych do korzystania z pomocy i może istotnie wypaczać skalę występującego ubóstwa. Dane szczegółowe dotyczące liczby beneficjentów pomocy społecznej w gminie Przytyk w latach 2008-2012 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6. Osoby objęte pomocą społeczną w gminie w latach 2008-2012

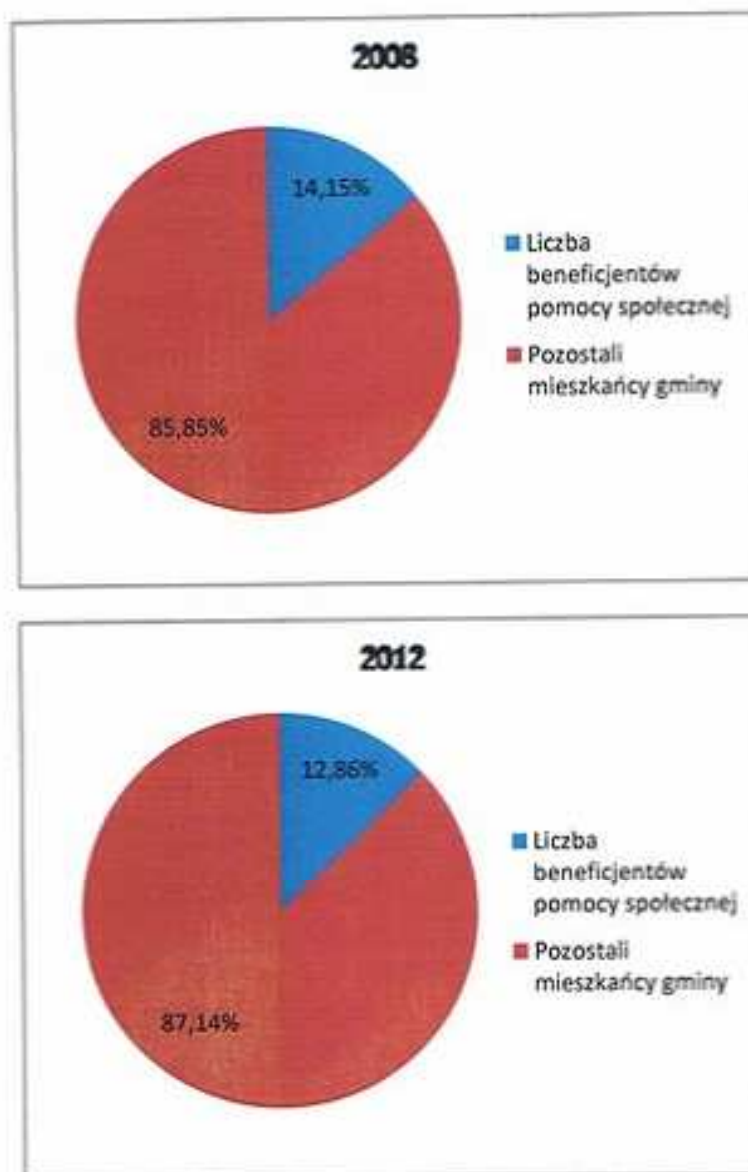

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Liczba osób objętych systemem pomocy społecznej w gminie Przytyk w 2012 roku nieznacznie zmalała w porównaniu z latami poprzednimi. Spadek ten wiązał się z ograniczeniem skali ubóstwa i bezrobocia oraz alkoholizmu i długotrwałych lub ciężkich zachorowań oraz niskim kryterium dochodowym. Poniższy wykres przedstawia udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców gminy Przytyk.

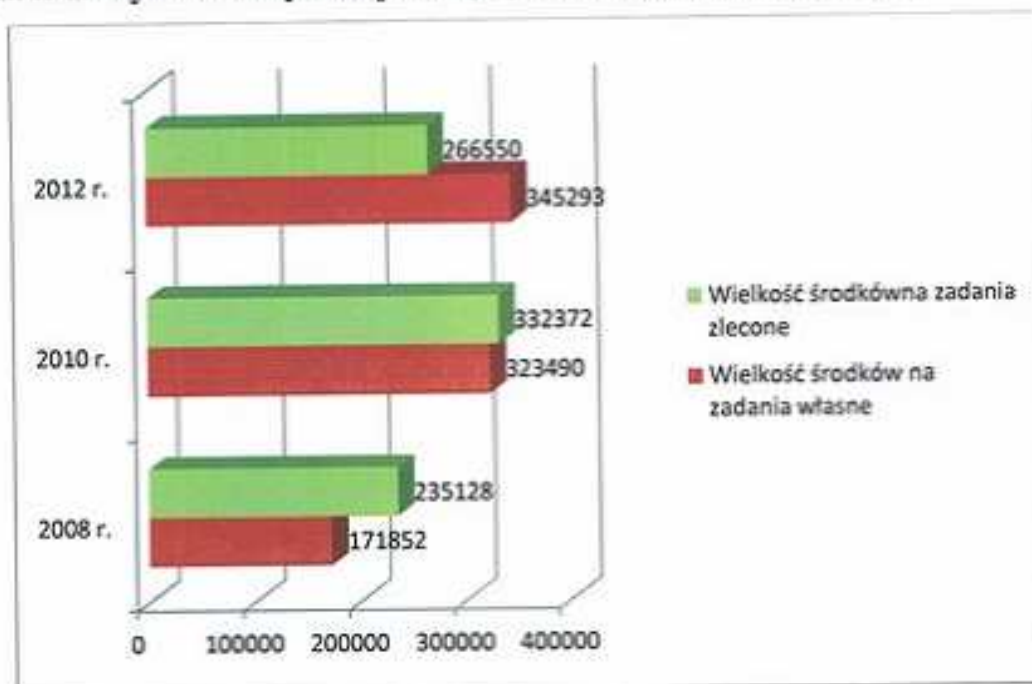
Wykres 7. Liczba osób korzystających z systemu pomocy społecznej a ludność gminy w 2008 i 2012 roku

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Spośród 7394 mieszkańców gminy, 951 osób w 2012 roku korzystało z systemu pomocy społecznej. Liczba ta obejmuje również członków rodzin osób, którym decyzją administracyjną przyznano wsparcie. W porównaniu z latami wcześniejszymi obserwujemy nieznaczny spadek odbiorców pomocy.

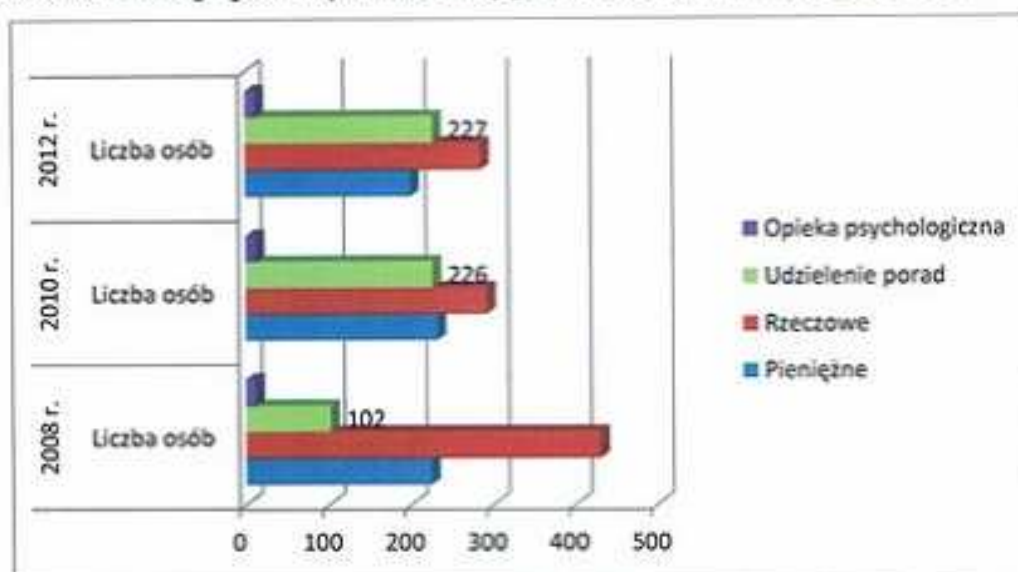
Wykres 8. Wydatki na system pomocy społecznej w latach 2008 -2012

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Wydatki przedstawione na wykresie obrazują zarówno kwoty przeznaczone na zadania zlecone jak i te przeznaczone na zadania własne. O ile w przypadku zadań zleconych obserwujemy tendencję do ich zmniejszania, o tyle wydatki na zadanie własne- zgodnie z procesem decentralizacji zadań publicznych- wzrastają

Wykres 9. Rodzaje pomocy udzielanej przez GOPS w latach 2008-2012

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

W latach 2008-2012 liczba osób korzystających z poszczególnych rodzajów wsparcia ulegała zmianom. W analizowanym okresie największe grupy beneficjentów systemu pomocy społecznej korzystały z pomocy rzeczowej i świadczeń pieniężnych oraz porad udzielanych przez pracowników Ośrodka. Zauważyć należy, że liczba osób objętych tymi rodzajami pomocy malała z roku na rok.

Analizując możliwości przyznawania przez ośrodek pomocy społecznej świadczeń pieniężnych, należy wskazać na podstawowe zasiłki, którymi obecnie są: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy, specjalny zasiłek celowy, składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne. Szczegółowe dane na temat liczby osób i rodzin, którym udzielono poszczególnych form wsparcia, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Typ realizowanych świadczeń w latach 2008-2012

Typ świadczenia	2008 r.		2010 r.		2012 r.	
	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin
Pieniężne	224	176	232	145	200	194
Rzeczowe	430	164	292	129	285	124
Udzielenie porad	102	418	226	856	227	812
Opieka psychologiczna	12	12	12	12	12	12

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Większość świadczeń jest przyznawana w drodze decyzji administracyjnej. Beneficjenci niezadowoleni z uzyskanej pomocy mają prawo odwołać się do Samorządowego Kolegium Odwoławczego, które w trybie administracyjnym może decyzję GOPS-u utrzymać w mocy, uchylić w części lub całości albo przekazać do ponownego rozpoznania.

Ustawa o pomocy społecznej zawiera zamkniętą listę powodów, dla których każdy mieszkaniec ma prawo skorzystać z systemu pomocy społecznej.

Podstawową przesłanką przyznawania pomocy jest spełnienie wspomnianego wcześniej kryterium dochodowego, informującego o istotnym braku środków do życia, zarówno w przypadku osoby samotnie gospodarującej, jak i całej rodziny.

Powody przyznawania pomocy społecznej przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przytyku w latach 2008-2012 przedstawia poniższy wykres.

Tabela 2. Powody przyznawania pomocy społecznej przez GOPS w 2012 r.

Powód trudnej sytuacji życiowej		Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie
Ubóstwo		187	732
Potrzeba ochrony macierzyństwa		79	483
Bezrobocie		145	545
Niepełnosprawność		60	207
Długotrwała lub ciężka choroba		66	233
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – ogółem		27	100
w tym	rodziny niepełne	15	48
	rodziny wielodzietne	6	35
Przemoc w rodzinie		6	29
Alkoholizm		18	92
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego		4	5
Zdarzenie losowe		7	29
Sytuacja kryzysowa		3	11

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Analizując powyższe zestawienie, należy zwrócić uwagę na dominującą pozycję ubóstwa i bezrobocia, jako głównych przyczyn udzielanych świadczeń. Długotrwała choroba oraz niepełnosprawność, potrzeba ochrony macierzyństwa również są przyczynami wsparcia udzielanego przez ośrodek pomocy społecznej w stosunkowo szerokim zakresie.

Tabela 3. Struktura demograficzna odbiorców pomocy społecznej w latach 2008 - 2012

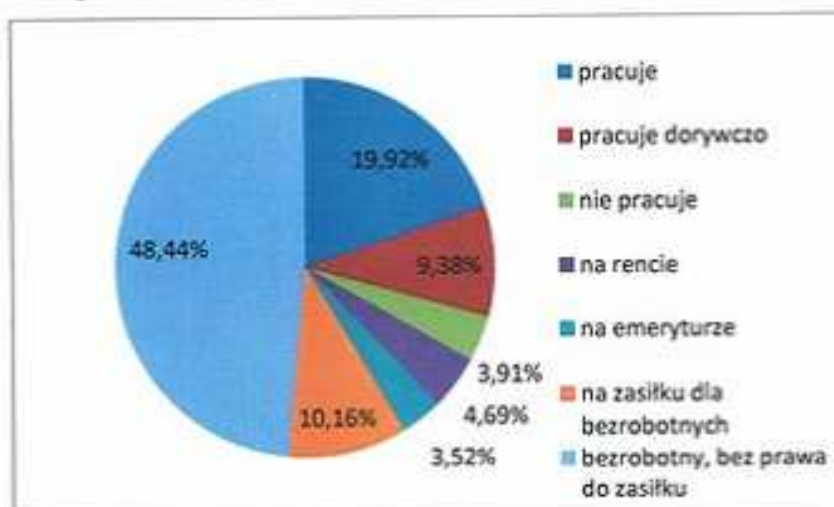
Wiek	Liczba osób 2008	Liczba osób 2010	Liczba osób 2012
0-17	342	322	342
18-25	15	16	27
26-35	51	37	36
36-45	37	70	66
46-55	48	87	44
56-65	15	29	35
66 i więcej	14	15	9
Razem	522	576	559

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Analizując strukturę demograficzną odbiorców pomocy społecznej świadczonej przez GOPS zwraca uwagę znaczna liczba dzieci i młodzieży, którzy są objęci wsparciem w formie dożywiania w szkołach i niewielka liczba osób w wieku senioralnym.

Analizę aktywność zawodowej odbiorców pomocy społecznej po 18 roku życia wskazuje, że dominującą grupą są osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku, zwraca jednak uwagę znaczny udział w grupie beneficjentów, osób zatrudnionych. Zdecydowanie najmniej jest osób otrzymujących świadczenia emerytalne i rentowe.

Wykres 10. Aktywność zawodowa beneficjentów GOPS w 2012

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Zgodnie z ustawą, świadczeniami rodzinnymi w 2012 roku były m.in. : zasiłek rodzinny i dodatki do tego zasiłku, świadczenia opiekuńcze w postaci zasiłku pielęgnacyjnego i świadczenia pielęgnacyjnego oraz jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka. Poniższy wykres przedstawia dane szczegółowe dotyczące świadczeń rodzinnych przyznanych przez GOPS w Przytyku w 2012 roku.

Tabela 4. Świadczenia rodzinne przyznane przez GOPS w 2012 roku

Świadczenia rodzinne przyznane w 2012 roku			
Wyszczególnienie	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba przyznanych świadczeń	Wartość przyznanych świadczeń
Zasiłek rodzinny	687	16122	1430073
Dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka	57	60	60000
Dodatek do zasiłku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	40	260	101387
Dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka	38	458	80020
Dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych	-	-	-
Dodatek do zasiłku z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	209	3636	290880
Dodatek do zasiłku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	46	586	45760
Dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	514	1026	102600
Dodatek do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	275	2708	146320
Zasiłek pielęgnacyjny	183	1618	247554
Świadczenie pielęgnacyjne	84	902	464915
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	87	90	90000
SUMA	-	27466	3059509

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Odrębną formą pomocy są świadczenia przyznawane z funduszu alimentacyjnego, ich wartość w latach 2008-2012 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 5. Fundusz alimentacyjny w latach 2008-2012.

Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia			Liczba przyznanych świadczeń			Wartość przyznanych świadczeń		
2008	2010	2012	2008	2010	2012	2008	2010	2012
22	40	47	126	483	542	24330	116873	132630

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Organizowanie placówek całodobowej opieki nie jest zadaniem samorządu gminnego, tym niemniej to pracownicy GOPS kwalifikują i kierują za pośrednictwem właściwego Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie osoby do domów pomocy społecznej. W 2008 - 2010 - 2012 Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przytyku częściowo pokrywał koszty umieszczenia w Domu Pomocy Społecznej odpowiednio osiem, osiem i pięć osób.

Do DPS-ów trafiają osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, które nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a nie można im zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Osobę taką kieruje się do domu pomocy społecznej odpowiedniego typu, zlokalizowanego jak najbliżej miejsca zamieszkania, po uzyskaniu zgody tej osoby lub jej przedstawiciela ustawowego. Zarówno dla zainteresowanej osoby, jak i dla całego systemu, skierowanie do domu pomocy społecznej jest zawsze ostatecznością, gdyż powoduje izolację osoby od jej naturalnego środowiska.

By utrzymać osoby starsze jak najdłużej miejscu zamieszkania przyznaje się osobom w wieku senioralnym usługi opiekuńcze z usług w roku 2010 korzystały trzy osoby, w natomiast w 2012 dwie osoby.

2.4. Kwestia dziecka

Polityka społeczna zajmuje się dziećmi jako grupą wymagającą szczególnej troski i ochrony. Działalność na rzecz dzieci polega przede wszystkim na ochronie ich praw, wyrównywaniu szans życiowych poprzez ułatwienie dostępu do oświaty, służby zdrowia, wypoczynku oraz asekurowaniu w obliczu ryzyka życiowego.

System opieki nad dziećmi potrzebującymi wsparcia organizują instytucje państwowe, samorządy, organizacje pozarządowe. Na system składa się szereg placówek i instytucji rodzinnych zapewniających dziecku opiekę i wychowanie. Wszystkie te placówki wyrównują szanse dzieci i młodzieży, niemniej dziecko, dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości, powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia.

W celu uzyskania informacji o problemach dzieci i młodzieży w lokalnym systemie kształcenia i wychowania zostały rozesłane do placówek szkolnych i opiekuńczo-wychowawczych gminy ankiety. Pozwoliły one zdiagnozować środowisko dzieci i młodzieży pod kątem występowania zachowań o cechach patologii społecznej wśród uczniów oraz uzyskać informacje o działaniach opiekuńczo-wychowawczych, profilaktycznych i leczniczych prowadzonych wśród dzieci i młodzieży. W sumie do badania przedłożono cztery ankiety. W materiale badawczym respondenci oceniali głównie pozycję dzieci i młodzieży w środowisku lokalnym.

Wskazując najistotniejsze kwestie, pedagodzy korzystali z zamkniętego zestawu kategorii, mając do wyboru 14 zmiennych. Stwierdzając obecność poszczególnych cech, podawali jednocześnie liczbę występujących przypadków. Do problemów społecznych najczęściej występujących w domu rodzinnym uczniów zaliczyli: stosowanie agresji i przemocy w grupie rówieśniczej, kradzieże. Pedagodzy wskazali także na takie kwestie jak otyłość, euro sieroctwo, alkohol w domach rodzinnych, brak stabilizacji finansowej w rodzinach.

Zasoby i oferta szkolna

Ankietowane placówki prowadzą dożywianie uczniów zapewniają dostęp do sieci Internet, w większości umożliwiają korzystanie z sali gimnastycznej. Zapewniają wsparcie logopedy, pedagoga. Placówki oferują zajęcia dodatkowe (m.in. koła przedmiotowe i różnorodne tematycznie koła zainteresowań, zajęcia sportowe, zajęcia muzyczne w chórze i z rytmiki, a dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zajęcia wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne.

Problemy uczniów i dzieci oraz szkoły i przedszkola w pytaniach otwartych

Określając problemy uczniów w pytaniach otwartych, ankietowani wskazywali głównie na trudną sytuację materialno-bytową rodzin oraz dysfunkcje występujące w domu, odnoszące się m.in. do niewydolności opiekuńczo-wychowawczej (niewystarczające zainteresowanie dzieckiem ze strony rodziców) i uzależnień rodziców od alkoholu. Ponadto podkreślali znaczenie negatywnych skutków występowania w środowisku uczniów takich problemów, jak agresja i przemoc, uzależnienie od tytoniu i gier komputerowych.

Działania profilaktyczne i naprawcze oraz badania konieczne do podjęcia

Ankietowane placówki prowadzą różnego rodzaju działania profilaktyczne skierowane do dzieci, młodzieży i ich rodziców. Określając te, które należałoby dodatkowo przeprowadzić na terenie szkoły, badani wskazywali głównie na potrzebę organizowania akcji informacyjnych o szkodliwości palenia papierosów i propagujących zdrowy styl życia, a także o przeciwdziałaniu agresji i niszczeniu mienia. Ponadto zwracali uwagę na konieczność pedagogizacji rodziców poprzez pogadanki i prelekcje. Wśród działań profilaktycznych i naprawczych wymieniali potrzebę organizowania spektakli profilaktycznych dla uczniów, zwiększenia ilości zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży uzdolnionej sportowo i artystycznie oraz zwiększenia ilości zajęć wyrównawczych.

Podejmując kwestię badań koniecznych do przeprowadzenia wśród dzieci, młodzieży i rodziców, niektórzy ankietowani stwierdzili, iż należy rozpoznać

potrzeby dzieci i młodzieży w zakresie spędzania czasu wolnego i dostosować do ich oczekiwań ofertę miejscowych instytucji. Jednocześnie należy przeprowadzić badania ankietowe na temat relacji w rodzinach, wiedzy rodziców o sposobach spędzania czasu wolnego przez młodzież oraz o bezpieczeństwie uczniów w szkole i poza szkołą.

Potrzeby dzieci i młodzieży

Analizując potrzeby dzieci i młodzieży, ankietowani wskazywali głównie na potrzebę zapewnienia uczniom szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego m.in. poprzez bezpłatny dostęp do kół zainteresowań. Bariery utrudniającą uczestnictwo w oferowanych zajęciach pozaszkolnych i imprezach organizowanych na terenie gminy są kłopoty z dojazdem. Ponadto badani akcentowali potrzebę zwiększenia dostępu do specjalistów (logopeda, psycholog, stomatolog), zintensyfikowania działań profilaktycznych w obszarze uzależnień (alkohol, nikotyna) oraz agresji i przemocy. Zwracano także uwagę na potrzeby w zakresie dożywiania dzieci, sugerując zwiększenie obecnej liczby dzieci wspomaganych posiłkami.

Możliwości przyczynienia się przez placówki do poprawy sytuacji dziecka

Zastanawiając się nad tym, w jaki sposób dana placówka może się przyczynić do poprawy sytuacji dziecka, pedagodzy wskazywali na możliwość zagospodarowania czasu wolnego uczniów poprzez organizowanie zajęć dodatkowych (sportowych i kulturalnych) w okresie ferii i wakacji, jak również w czasie roku szkolnego w formie popołudniowych zajęć świetlicowych, a także poprzez wspieranie rozwoju zainteresowań oraz prowadzenie działań profilaktycznych w zakresie bezpieczeństwa i zagrożeń.

2.5. Kwestia osób bezrobotnych

Statystyki dotyczące bezrobocia w znacznym stopniu zniekształcają obraz zjawiska ze względu na duży stopień tzw. bezrobocia utajonego oraz powszechności „pracy na czarno”. Bezrobocie powoduje, iż standard życia wielu ludzi stale się obniża i rozszerza się obszar patologii społecznej.

Bezrobotnym, zgodnie z definicją ustawową, jest osoba pozostająca bez pracy, ale jednocześnie zdolna i gotowa do jej podjęcia w pełnym wymiarze czasu. Bezrobocie, przyczyniając się do zubożenia materialnego, w bezpośredni sposób wpływa na poziom życia rodzin, wywierając negatywne skutki, zwłaszcza w postaci:

- dezintegracji rodziny,
- zmniejszenia siły wsparcia emocjonalnego i solidarności pomiędzy członkami rodziny,
- zwiększenia ryzyka zaistnienia patologii życia społecznego.

Długookresowe bezrobocie ma wpływ na ekonomiczną i psychospołeczną sferę życia człowieka bezrobotnego oraz jego rodzinę. Jednym z pierwszych skutków utraty pracy jest obniżenie standardu życia rodziny, także wtedy, gdy otrzymywane są świadczenia kompensujące płacę. Sytuacja materialna osób dotkniętych bezrobociem zależy od ich standardu życia w czasie trwania zatrudnienia, a zwłaszcza od posiadanych dóbr trwałego użytku, oszczędności i długów. Duże znaczenie ma poziom, od którego zaczyna się proces degradacji ekonomicznej i społecznej. W najbardziej dramatycznej sytuacji są rodziny świadczeniobiorców pomocy społecznej, które od dawna korzystały z systemu wsparcia socjalnego z powodu np. niskich dochodów, wielodzietności, inwalidztwa. Trudności finansowe w takich rodzinach prowadzą do drastycznych ograniczeń wydatków nawet na podstawowe potrzeby bytowe.

Problem bezrobocia dotyczy nie tylko osoby nim dotkniętej, lecz także całej rodziny. Pogorszenie stanu funkcjonowania rodziny jest proporcjonalne do okresu pozostawania bez pracy, co przejawia się problemami opiekuńczo-

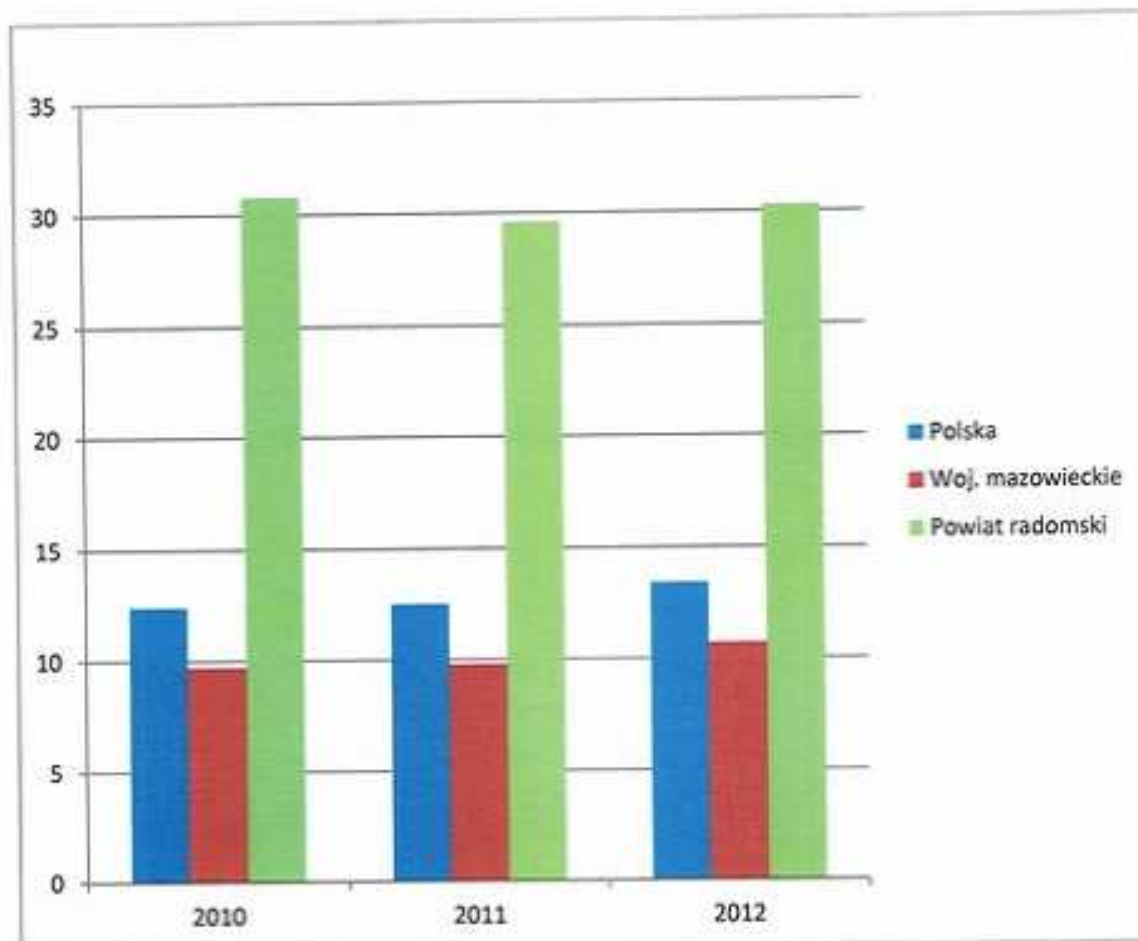
wychowawczymi, przemocą czy zanikiem autorytetu rodzicielskiego. Może także prowadzić do rozpadu rodziny.

Wzrost liczby bezrobotnych świadczeniobiorców powoduje przyrost ilości zadań z zakresu pomocy społecznej oraz zwiększenie puli wydatków na udzielanie pomocy. Sytuacja taka wymusza również konieczność dostosowania dotychczasowych form działania do nowych potrzeb. Ponieważ możliwości budżetu państwa i samorządu lokalnego są ograniczone, podstawowego znaczenia w pomocy w wychodzeniu z bezrobocia nabiera praca socjalna, która przyjmuje zróżnicowane formy.

Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych to między innymi pomoc w planowaniu nowych koncepcji życia zawodowego, rozbudzanie motywacji do działania ukierunkowanego na zatrudnienie oraz technika kontraktu socjalnego, która pozwala na uzależnienie pomocy – formy, wysokości i okresu wypłacania świadczenia – od aktywności bezrobotnego i jego rodziny.

Niepokojący jest wpływ bezrobocia na zachowania patologiczne. Szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem staje się przemoc w rodzinie. Długie pozostawanie bez pracy stymuluje procesy dezintegracji życia rodzinnego. Przymusowa bezczynność zawodowa i nieuregulowany tryb życia wywołują zachowania dewiacyjne, skierowane na rodzinę i lokalne środowisko społeczne. Negatywne emocje związane z sytuacją bezrobocia przenoszone są na najbliższych – ofiarami przemocy i złego traktowania są najczęściej kobiety i dzieci. Długotrwałe bezrobocie, z jego negatywnymi konsekwencjami psychospołecznymi, wymaga stosowania odpowiednich form oddziaływań. Poniższy wykres przedstawia stopę bezrobocia w powiecie radomskim, w województwie mazowieckim i w kraju w latach 2010-2012.

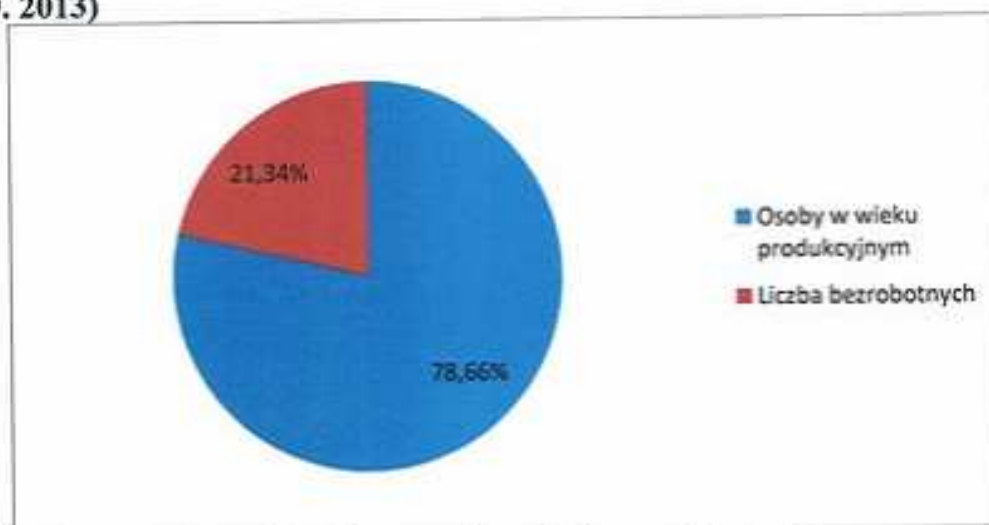
Wykres 11. Stopa bezrobocia w powiecie radomskim, w województwie mazowieckim i w kraju w latach 2010-2012

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Stopa bezrobocia to procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie cywilnej ludności aktywnej zawodowo, ale bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Analizując powyższy wykres, należy stwierdzić, iż w latach 2010-2012 powiat radomski charakteryzował się wyższą w stosunku do województwa i kraju, stopą bezrobocia. Generalnie w skali całego kraju – z uwagi na trudną sytuację gospodarczą gospodarki – mamy do czynienia ze wzrostem stopy bezrobocia.

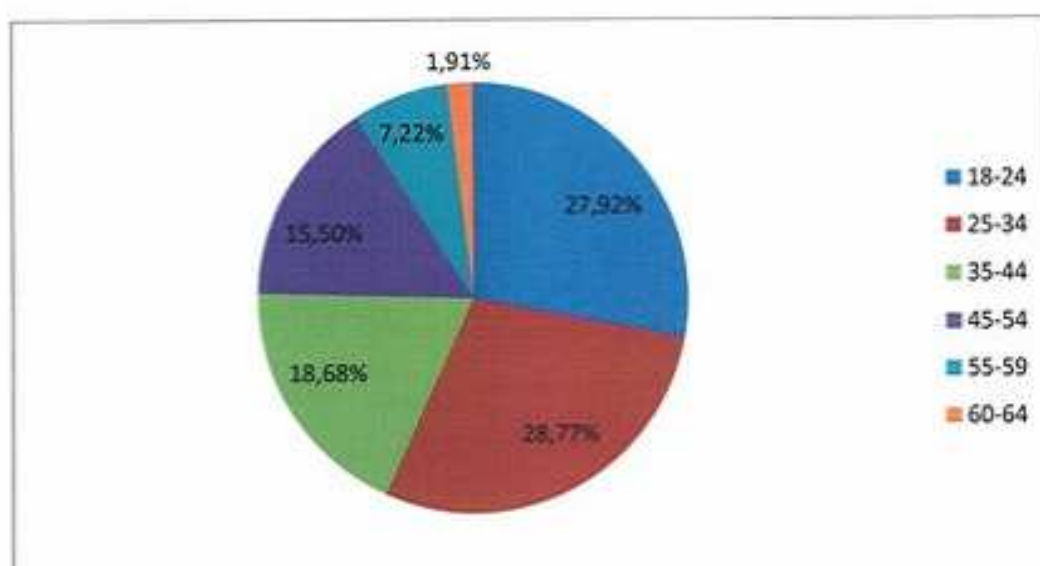
Wykres 12. Bezrobotni na tle osób w wieku produkcyjnym gminy (stan na 30.09. 2013)

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Z końcem 2012 roku udział bezrobotnych wśród mieszkańców gminy Przytyk w wieku produkcyjnym wyniósł 21,34%. I w porównaniu z latami poprzednimi, ma tendencję wzrastającą. Dla scharakteryzowania zjawiska bezrobocia w gminie niezwykle ważna jest analiza danych dotyczących podziału bezrobotnych według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i wykształcenia. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

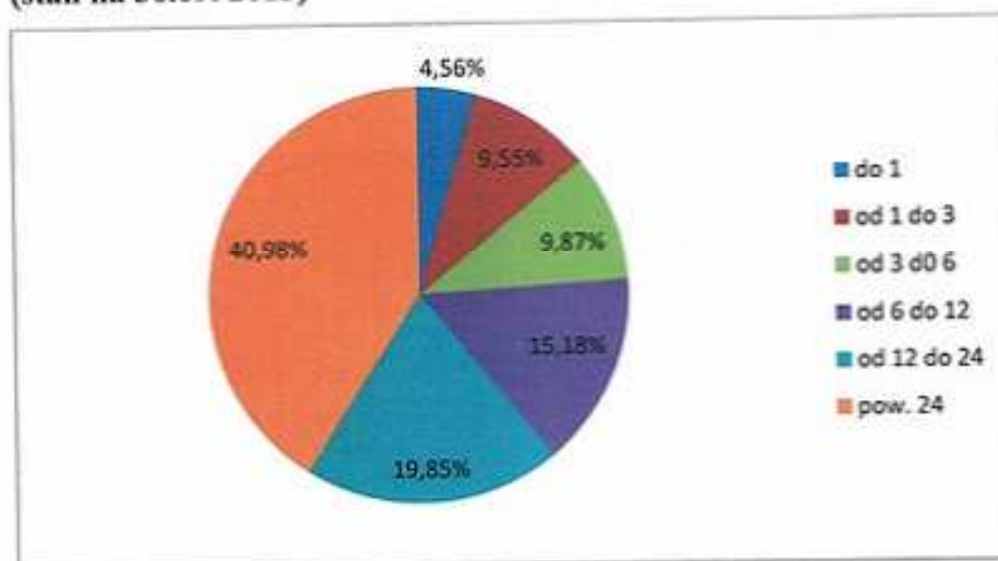
Wykres 13. Bezrobotni z terenu gminy według wieku (stan na 30.09. 2013)

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Z końcem 2012 roku w grupie bezrobotnych najczęściej było ludzi młodych, często nieposiadających wcześniejszych doświadczeń zawodowych. Było to porównywalne z sytuacją w kraju. Niepokój budziła również grupa osób, które przekroczyły 45 rok życia. Osobom pozostającym jeszcze w wieku produkcyjnym, ale już niemobilnym, zdecydowanie trudniej znaleźć pracę i zdobyć nowe kwalifikacje zawodowe. Powrót do pracy jest tym trudniejszy, im dłuższy jest okres pozostawania poza zatrudnieniem, co wyraźnie widać na powyższym wykresie. Brak pracy może powodować nieodwracalne szkody nie tylko ekonomiczne, ale przede wszystkim społeczne, łącznie z daleko idącą demoralizacją i wykluczeniem osób pozostających bez zatrudnienia.

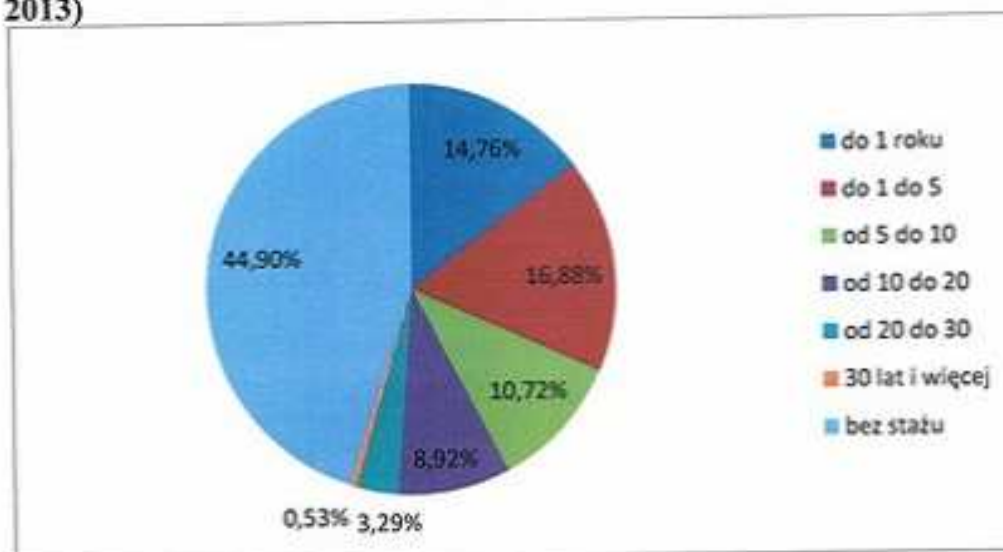
Wykres 14. Bezrobotni z terenu gminy według okresu pozostawania bez pracy (stan na 30.09. 2013)

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Długotrwale bezrobotni, którzy z końcem 2012 roku stanowili najliczniejszą grupę pozostających bez pracy w gminie, często nie są w stanie samodzielnie wrócić do zatrudnienia, stąd tak ważne w ich przypadku są: poradnictwo zawodowe, praca socjalna oraz kluby integracji społecznej.

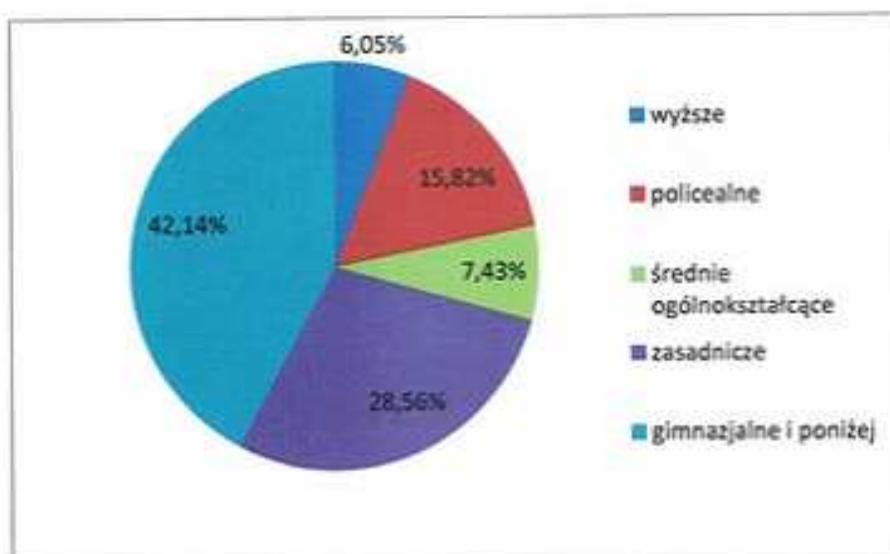
Wykres 15. Bezrobotni z terenu gminy według stażu pracy (stan na 30.09. 2013)

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Staż pracy warunkujący zdobycie doświadczenia zawodowego jest cechą niezwykle pożądaną przez pracodawców. Z końcem 2012 roku najliczniejsze grupy bezrobotnych w gminie stanowiły osoby bez stażu pracy oraz ze stażem od roku do 5 lat. W programach aktywizujących osoby bezrobotne należy, zatem zwrócić szczególną uwagę na absolwentów, by mieli możliwość podjęcia pierwszej pracy, oraz osoby z kilkuletnim stażem pracy, by mogli zwiększać swoje doświadczenie zawodowe.

Wykres 16. Bezrobotni z terenu gminy według wykształcenia (stan na 30.09. 2013)

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu

Z końcem 2012 roku zdecydowanie lepszą sytuację na lokalnym rynku pracy posiadały osoby z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym; tych w rejestrach bezrobotnych figurowało najmniej. Problem bezrobocia w największym stopniu osiągał osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym. Zestawiając ten fakt z sytuacją na rynku pracy, należy nadal zachęcać młodzież do zdobywania wykształcenia, natomiast w przypadku osób już bezrobotnych szczególny nacisk należy położyć na szkolenia, doksztalcanie i zmianę kwalifikacji zawodowych.

2.6. Kwestia uzależnień i przemoc w rodzinie

Alkoholizm, narkomania i przemoc w rodzinie należą do najpoważniejszych problemów społecznych. Zjawiska te powodują szkody we wszystkich sferach życia człowieka, mając istotny wpływ zarówno na poczucie bezpieczeństwa społecznego, jak również na ogólny stan zdrowia, zdolność do konkurencji na coraz bardziej wymagającym rynku pracy oraz relacje rodzinne i międzyludzkie.

Do przyczyn popadania w alkoholizm można zaliczyć uwarunkowania społeczne, nieprawidłowe wzorce rodzinne, brak celów życiowych, utratę zatrudnienia, natomiast narkomanii sprzyjają powszechność i dostępność środków odurzających, panująca moda na ich zażywanie oraz fakt, że narkotyki często są traktowane, jako ucieczka od codzienności, środek obronny przed trudnościami, sposób na rozładowanie stresu i konfliktów oraz poszukiwanie nowych wrażeń i doznań.

Liczba osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków oraz doświadczających przemocy w rodzinach z problemem uzależnień jest trudna do ustalenia. Dane szacunkowe przedstawione w tym zakresie przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zawiera poniższa tabela.

Tabela 6. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych

		w Polsce	w 100-tys. gminie	w 25-tys. gminie	w 10-tys. gminie
liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys.	ok. 2.000 osób	ok. 500 osób	ok. 200 osób
dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	2-2,5 mln	5.000-7.000 osób	1.250-1.750 osób	ok. 500-700 osób
ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	razem ok. 2 mln osób: dorosłych i dzieci	ok. 5.300 osób: dorosłych i dzieci	ok. 1.330 osób: dorosłych i dzieci	ok. 530 osób: dorosłych i dzieci

Dane szacunkowe Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

By skutecznie przeciwdziałać problemom uzależnień oraz eliminować ich niekorzystny wpływ na społeczeństwo, konieczne jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i ich rozwiązywaniem oraz integracji społecznej osób nimi dotkniętych. W przypadku gminy działania te wyznaczane są w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii, a ich inicjowanie należy do samorządu lokalnego. Ważną rolę w procesie przeciwdziałania uzależnieniom w gminie odgrywa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która realizuje szeroką działalność profilaktyczną oraz prowadzi postępowanie wobec osób nadużywających alkoholu. W 2012 roku GKRPA przyjęła 6 wniosków o leczenie odwykowe i w 4 przypadkach wystąpiła o leczenie osób uzależnionych. Przyprawdono także 7 kontroli podmiotów zajmujących się sprzedażą alkoholu. W sumie w 2012 na działalność profilaktyczną wydatkowano 111766 zł.

Przemoc w rodzinie to kolejny, trudny do zdiagnozowania problem społeczny, który wymaga podejmowania szerokich, dobrze zorganizowanych

i zaplanowanych na wiele lat interdyscyplinarnych działań kierowanych zarówno do ofiar, jak i świadków oraz sprawców przemocy domowej.

Zgodnie z zapisem ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wszystkie osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa przemocy w rodzinie mają obowiązek zawiadomienia Policji lub Prokuratury. Tym samym zobowiązanymi do podejmowania działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej są głównie pracownicy pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji, Sądu, Policji, GKPPA itp.

Gminny Zespół Interdyscyplinarny w 2012 roku prowadził sprawy oparte na 6 Niebieskich Kartach. Zespół przeprowadził liczne spotkania grup roboczych, w których uczestniczyli pracownicy socjalni, dzielnicowi, pedagodzy szkolni, kuratorzy zawodowi. Główną przyczyną zakładania Niebieskich Kart była przemoc związana z nadużywaniem alkoholu, która występowała w postaci przemocy fizycznej i psychicznej. W ramach przeciwdziałania przemocy odbyły się zajęcia profilaktyczne w szkołach, których uczestnikami byli rodzice oraz uczniowie.

2.7. Starość i niepełnosprawność

W rozumieniu ustawy o pomocy społecznej niepełnosprawność oznacza stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy, powodujący trwałe lub okresowe utrudnienie, ograniczenie bądź uniemożliwienie samodzielnej egzystencji. Tymczasem obecnie niepełnosprawność jest również rozumiana, jako wynik barier społecznych, ekonomicznych oraz fizycznych, jakie jednostka napotyka w środowisku zamieszkania. W związku z tym polityka społeczna powinna promować aktywne działania na wszystkich szczeblach życia społecznego oraz aktywnie wspierać wszelkie działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, a także przeciwdziałać ich dyskryminacji i tworzyć mechanizmy wyrównujące szanse życiowe oraz warunki do korzystania z przysługujących im praw.

W przypadku osób niepełnosprawnych szczególnych wysiłków wymaga ich rehabilitacja społeczna i zawodowa, tj. m.in.: promocja dostępu osób

niepełnosprawnych do zatrudnienia oraz budowa systemu wsparcia dla osób chorych psychicznie, których systematycznie przybywa. Wspomniane działania stwarzają możliwość integracji tej grupy osób z pozostałą częścią społeczeństwa. Jednocześnie nadal powinny być konsekwentnie likwidowane bariery architektoniczne, komunikacyjne oraz transportowe, utrudniające osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w społeczeństwie.

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych przez pracę stanowi w Polsce bardzo wymagające i trudne do realizacji zadanie. Istnieje wiele czynników wpływających niekorzystnie na zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Po stronie podażowej są to (poza relatywnie niskimi kwalifikacjami osób niepełnosprawnych): słabe motywacje i liczne bariery instytucjonalno-infrastrukturalne, a po stronie popytu na pracę: niechęć pracodawców i w konsekwencji znaczny koszt ich motywowania oraz ogólnie trudny rynek pracy, charakteryzujący się słabą dynamiką tworzenia miejsc pracy. Ważny obszar działań realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który wspiera usługami opiekuńczymi osoby w wieku senioralnym.

Tabela 7: Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi w latach 2008 -2012

Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	2008	2010	2012
	-	2	2

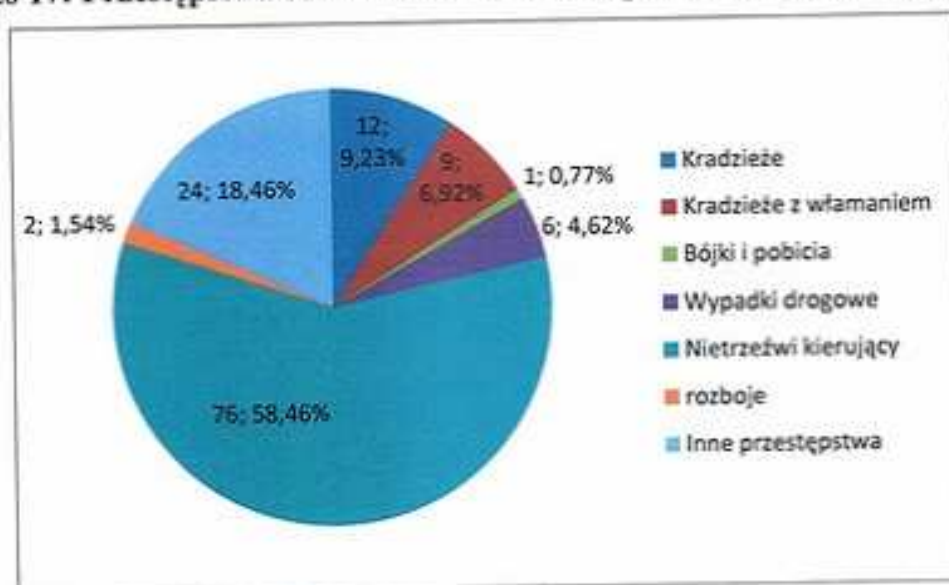
Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Kwestia osób niepełnosprawnych związana jest mocno z seniorami, wraz z wiekiem wzrasta liczba osób o ograniczonej sprawności. W działaniach dla tej grupy ważne są zarówno kwestie właściwej opieki - wystandaryzowane usługi opiekuńcze, jak i formy aktywizacji, tj możliwość spotkań, aktywności ruchowej i kulturalnej.

2.8. Kwestia przestępczości

Przestępczość jest jednym z tych zjawisk społecznych, które odciskają dotkliwie piętno na funkcjonowaniu lokalnej społeczności. Jest to margines życia społecznego, ale intensywność zdarzeń oraz częstotliwość, z jaką występują, mogą mieć wpływ na formowanie się postaw i zachowań ludzi tworzących społeczność gminy Przytyk.

Wykres 17: Przestępstwa odnotowane na terenie gminy Przytyk w 2012 roku

Dane Komisariatu Policji w Zakrzewie

Analizując powyższe zestawienie, należy stwierdzić, iż najczęściej popełnianymi przestępstwami były sytuacje na drogach związane z nietrzeźwymi, na kolejnych pozycjach znalazły się kradzieże oraz kradzieże z włamaniem. Bójki oraz rozboje stanowią znikomą wartość, choć z uwagi na swój charakter są dotkliwe dla mieszkańców gminy.

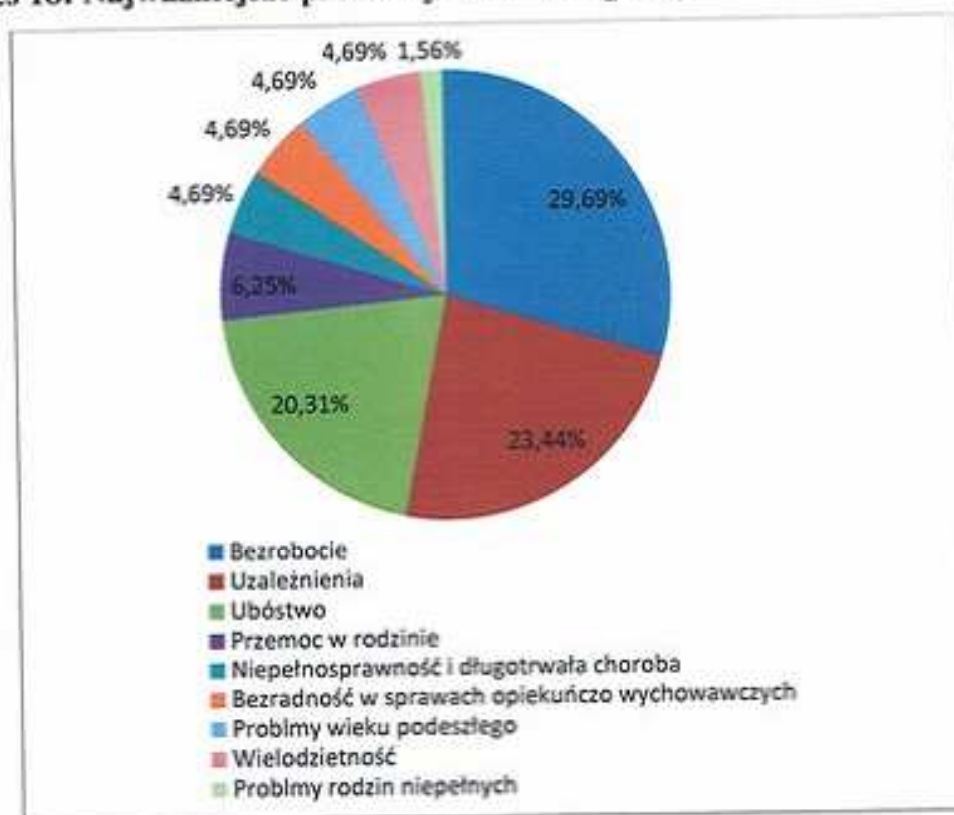
2.9. Problemy społeczne w świadomości mieszkańców

Identyfikacja problemów społecznych jest jednym z najważniejszych elementów każdego postępowania diagnostycznego, mającego określić zasadnicze problemy i ewentualne kierunki ich rozwiązywania. Podstawowym narzędziem badawczym, za pomocą którego identyfikowano problemy społeczne gminy, był

kwestionariusz ankiety wyłożony w miejscach powszechnie dostępnych na terenie gminy oraz na stronie internetowej Urzędu Gminy. Mieszkańcy zachęcani przez przedstawicieli samorządu lokalnego wypowiedzieli się na temat problemów społecznych i jakości życia w gminie.

W pierwszych pytaniach poproszono respondentów o wskazanie środowisk zagrożonych ubóstwem oraz określenie przyczyn tego zjawiska. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe zestawienia.

Wykres 18: Najważniejsze problemy na terenie gminy

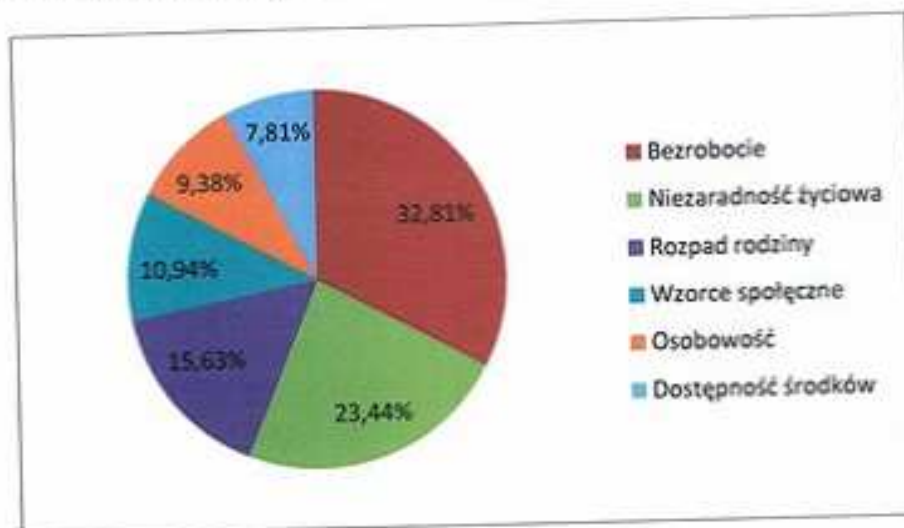

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Według badanych, do najważniejszych problemów występujących na terenie gminy należą: bezrobocie (29,69%), uzależnienia (23,44%) oraz ubóstwo (20,31%)

Odpowiadając na kolejne pytania respondenci identyfikowali środowiska zagrożone uzależnieniami, określali skalę tego zjawiska oraz oceniali ofertę pomocy osobom uzależnionym.

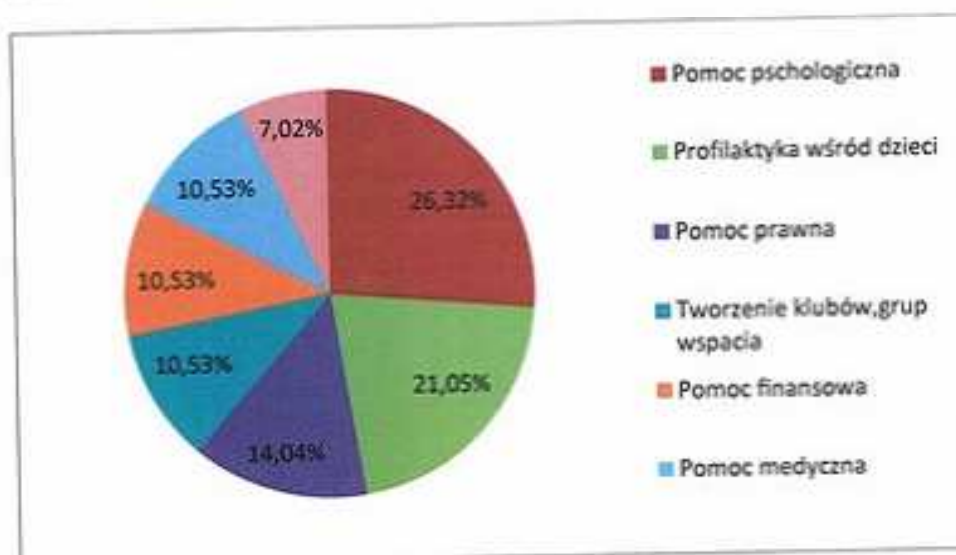
Wykres 19: Środowiska zagrożone uzależnieniami

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Definiując przyczyny popadania w uzależnienia respondenci wskazywali na brak pracy, niezaradność życiową oraz rozpad rodziny.

Wykres 20: Działania na rzecz uzależnionych – wskazania

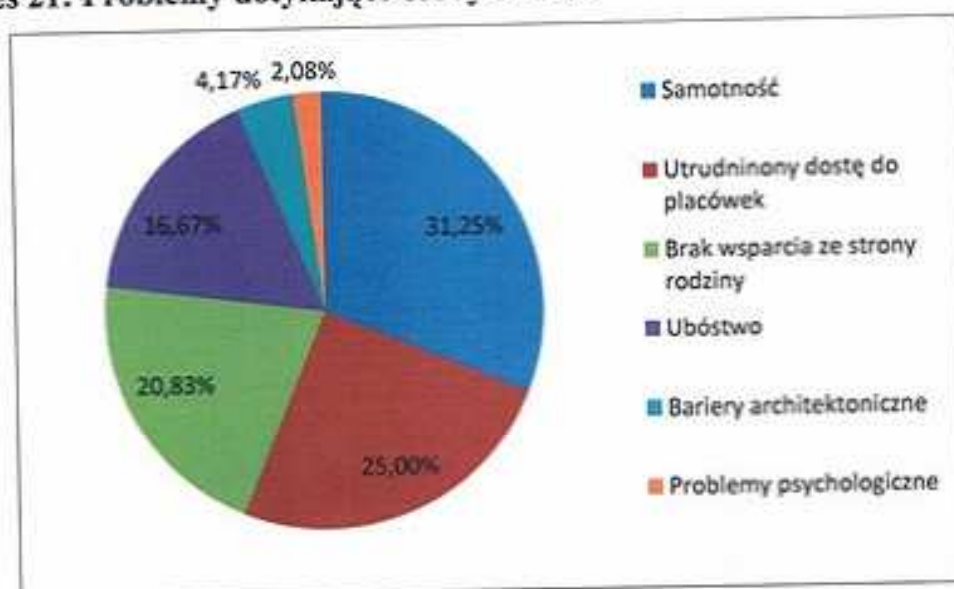

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Jeśli chodzi o ocenę oferty pomocy dla osób uzależnionych, znaczna część ankietowanych (26,33%) stwierdziła, że najbardziej wskazana w takich przypadkach jest pomocy psychologiczna oraz profilaktyka w przypadku dzieci i młodzieży. Zwracano także uwagę na tworzenie grup wsparcia oraz pomoc finansową.

W ankiecie znalazły się również pytania dotyczące sytuacji osób starszych w środowisku lokalnym. Pozwoliły one na identyfikację najważniejszych problemów dotyczących tej grupy osób oraz ocenę pomocy świadczonej osobom w wieku poprodukcyjnym. Uzyskane odpowiedzi prezentuje poniższy wykres.

Wykres 21: Problemy dotyczące osoby starsze

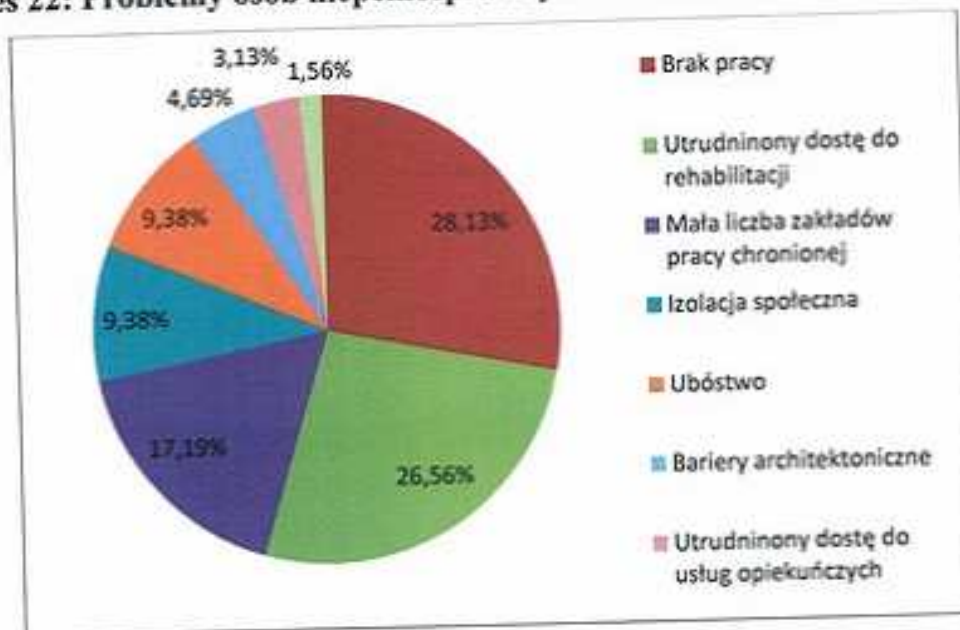
Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Wśród problemów dotyczących osoby starsze na pierwszy plan wysuwa się samotność, wysokie wskazania zajmuje również utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych i medycznych. Część respondentów zwraca także uwagę na ubóstwo i bariery architektoniczne.

W ankiecie pytano także o stosunek do osób niepełnosprawnych oraz próbowano wysondować, jak postrzegana jest w społeczności lokalnej oferta pomocy dla tej grupy osób. Odpowiedzi na te pytania prezentują poniższe wykresy.

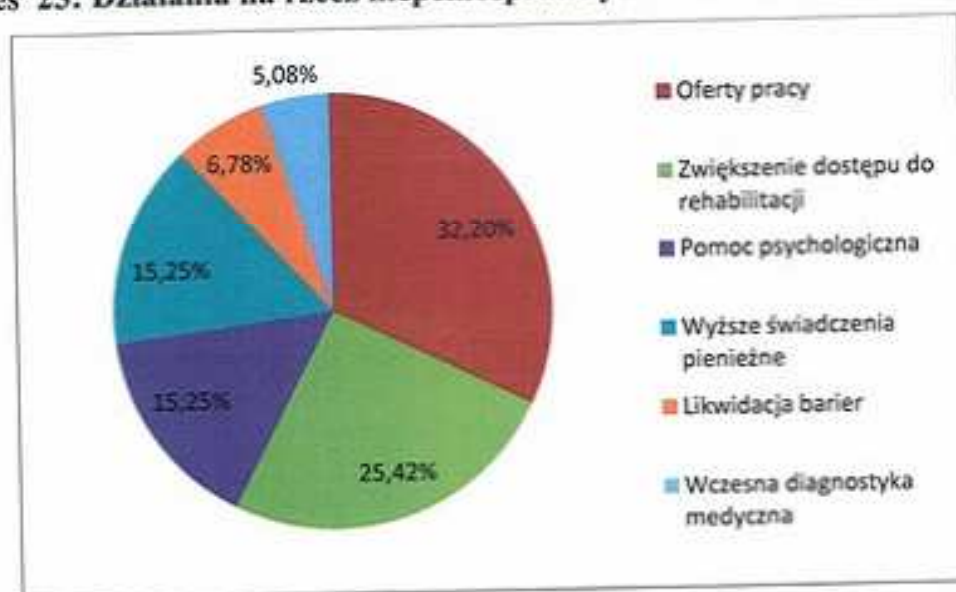

Wykres 22: Problemy osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym?

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

Wykres 23: Działania na rzecz niepełnosprawnych- wskazane

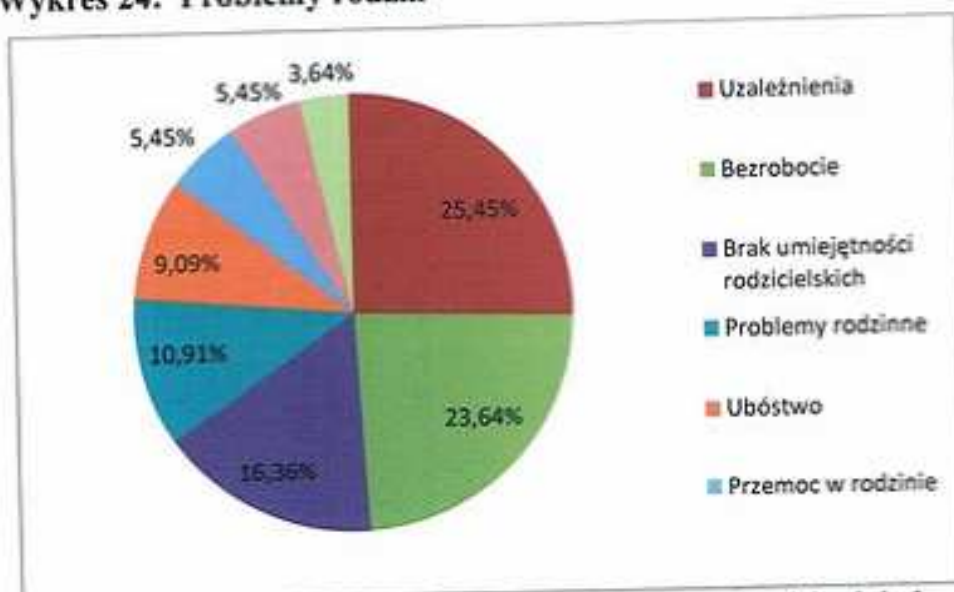

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

W kwestii problemów osób niepełnosprawnych, zdecydowana większość badanych wskazała na brak pracy i utrudniony dostęp do rehabilitacji. Jeśli natomiast chodzi o ofertę pomocy osobom niepełnosprawnym, większość respondentów stwierdziła, że najbardziej wskazane byłaby oferta pracy dostosowana do ich

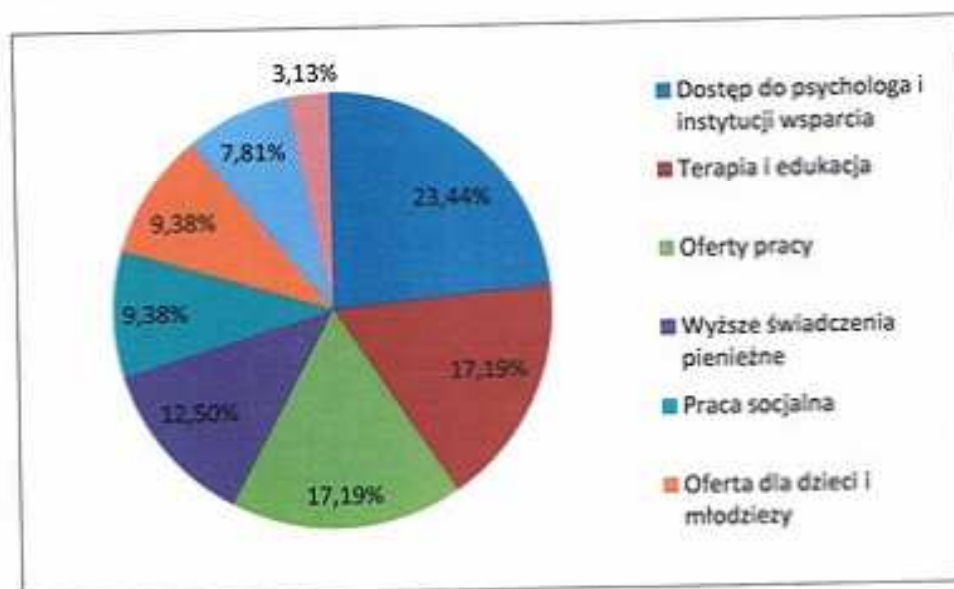
warunków, pomoc psychologiczna oraz wyższe świadczenia finansowe. Kolejne pytania dotyczyły sytuacji rodziny i możliwości jej wspomagania.

Wykres 24: Problemy rodzin

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Wykres 25: Działania na rzecz rodziny -wskazane

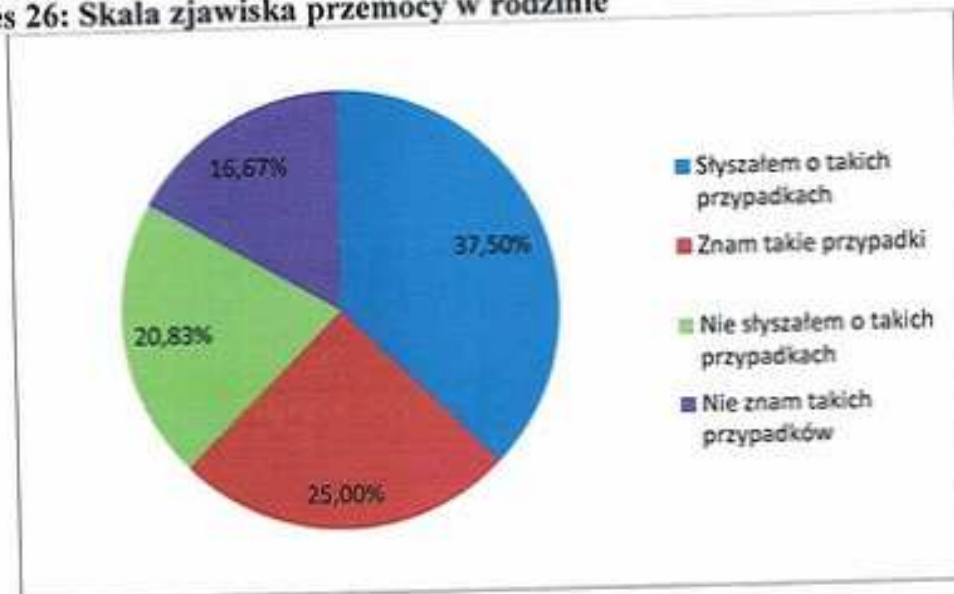

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Wśród dominujących problemów rodzin, ankietowani wskazali na uzależnienia i brak pracy, generujące kolejne kwestie mogące się przyczyniać do kryzysu i rozpadu rodziny. Wskazując na działania umożliwiające przełamanie

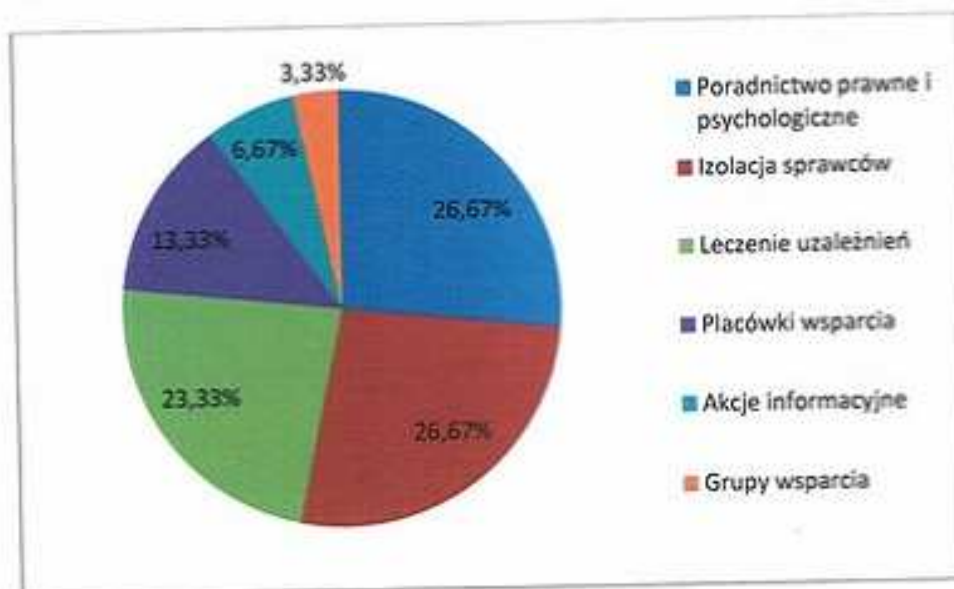
trudnych sytuacji sugerowano zwiększenie dostępu do psychologa, terapii i zajęć edukacyjnych. Jako problem wskazano także kwestie przemocy w rodzinie, które prezentujemy poniżej.

Wykres 26: Skala zjawiska przemocy w rodzinie

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

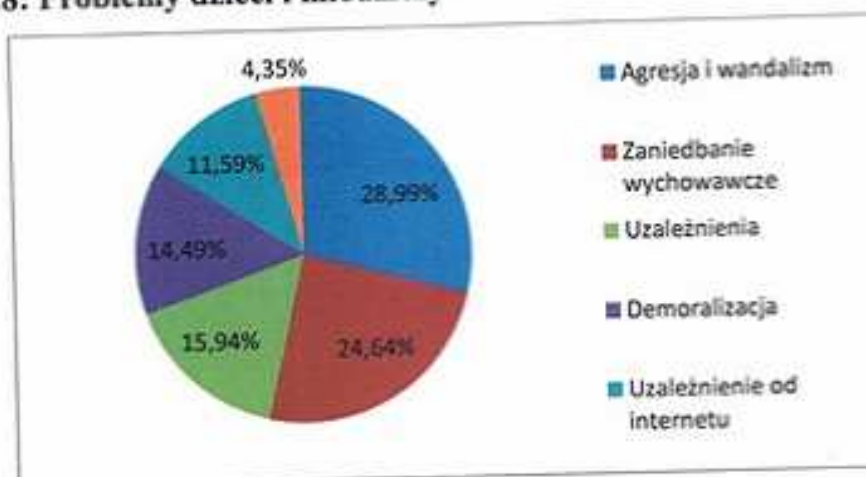
Wykres 27: Działania wobec problemu przemocy - wskazania

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Podejmując problem przemocy domowej, zdecydowana większość badanych stwierdziła, że zna przypadki występowania tej patologii w gminie bądź o nich słyszała, co należy uznać za zjawisko niezwykle niepokojące. Odmiennego zdania była ponad jedna trzecia respondentów. Oceniając możliwość najbardziej efektywnej pomocy rodzinom dotkniętym zjawiskiem przemocy, wskazywano na rozwój poradnictwa prawnego i psychologicznego, zwiększenie informacji o występujących problemach oraz leczenie uzależnień.

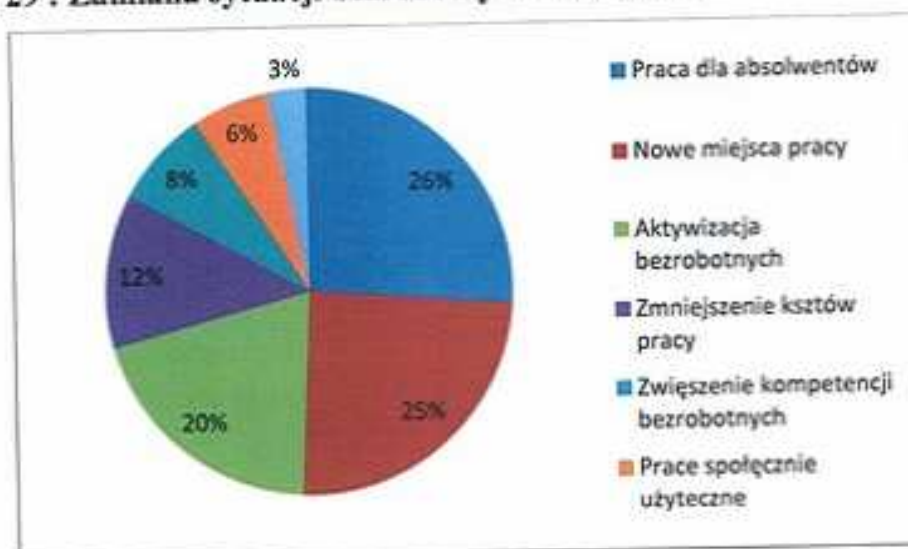
Wykres 28: Problemy dzieci i młodzieży

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Analizując sytuację dzieci i młodzieży w gminie wskazywano na rozwijającą się agresję i wandalizm oraz coraz powszechniejsze zaniedbania wychowawcze.

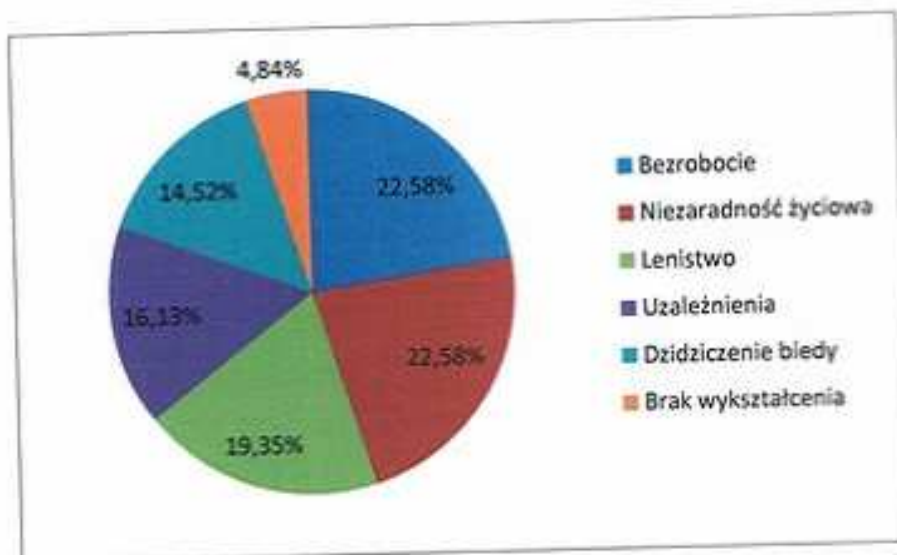
Wykres 29 : Zamiana sytuacji bezrobotnych - wskazania

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

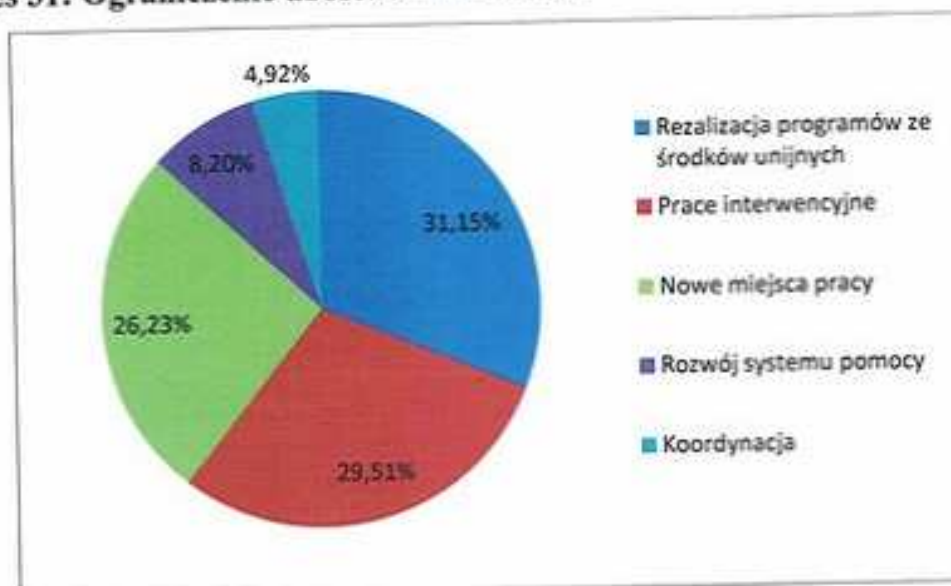
Analizując sytuację bezrobotnych respondenci ocenili, że wskazana byłaby ich aktywizacja, nowe miejsca pracy oraz zmniejszenie kosztów pracy, które mogłoby zachęcić potencjalnych pracodawców do tworzenia kolejnych miejsc pracy.

Wykres 30: Przyczyny ubóstwa

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

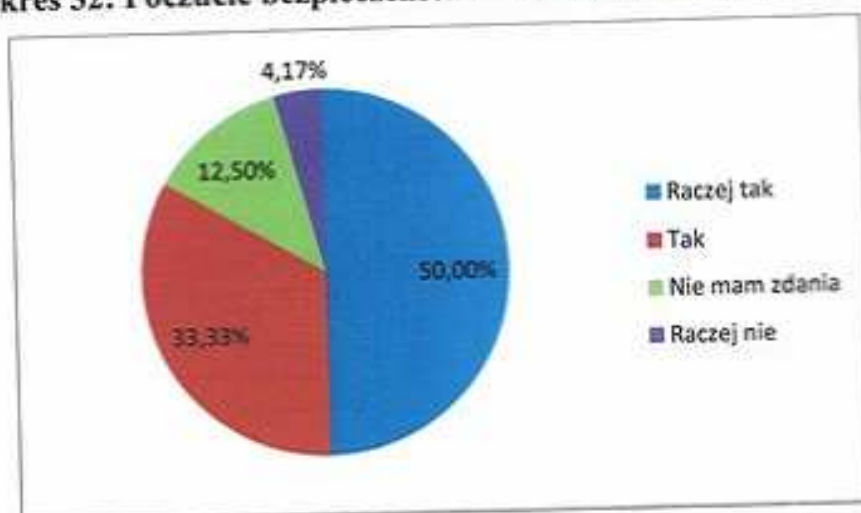
Wykres 31: Ograniczenie ubóstwa -wskazania

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Większość badanych zgodnie stwierdziła, że jedną z głównych przyczyn ubóstwa jest brak pracy, toteż najważniejszą przesłanką w jego ograniczaniu winne być nowe miejsca pracy, które mogą być tworzone z udziałem środków unijnych. Badani doceniają także rolę prac interwencyjnych i rozwoju systemu pomocy społecznej.

Wykres 32: Poczucie bezpieczeństwa w środowisku lokalnym

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

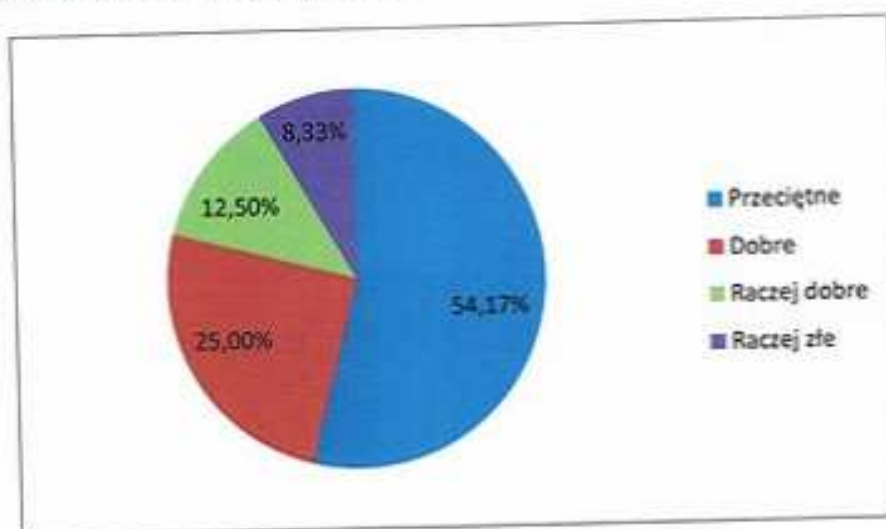
Wykres 33: Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa - wskazania

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

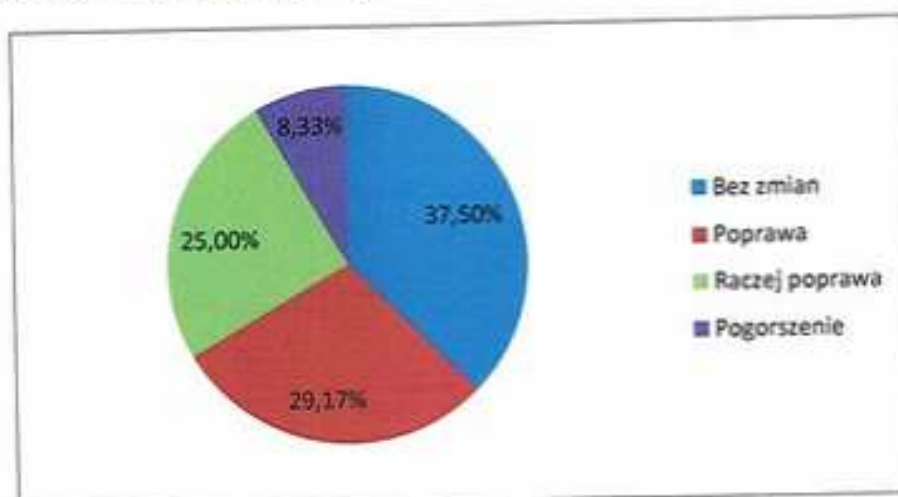
Analizując sytuację bezpieczeństwa w środowisku lokalnym, mieszkańcy raczej czują się bezpieczni, a pytani o możliwość zwiększenia poczucia bezpieczeństwa wskazują na ograniczenie dostępności alkoholu, profilaktykę.

Wykres 34: Warunki życia w gminie

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

Wykres 35: Zmiana warunków życia w latach 2008-2012

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym

Mieszkańcy warunki życia w gminie oceniają jako przeciętne, co zważywszy na pesymistyczne nastroje dominujące w społeczeństwie dotkniętym przez kryzys gospodarczy należy uznać za pozytywną przesłankę. Analizując ostatni okres programowania niemal 30% ankietowanych oceniło, że ich warunki życia uległy poprawie, 37,50% nie dostrzega żadnych zmian, a tylko 8,33% ocenia że ich warunki życia uległy pogorszeniu.

2.10. Analiza SWOT

Bardzo użyteczną metodą przy określaniu priorytetów rozwojowych jest coraz powszechniej stosowana w pracach nad strategią analiza SWOT. Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów: Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse w otoczeniu), Threats (zagrożenia w otoczeniu). Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron organizacji oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed organizacją. Analizę tę można z powodzeniem zastosować do dowolnego przedsięwzięcia, włącznie z programowaniem strategicznym.

Wnikliwe opracowanie SWOT jest istotnym etapem procesu planowania strategicznego. Przy właściwym opracowaniu stanowi punkt wyjściowy dla określania celów strategicznych oraz projektów socjalnych.

Analiza SWOT została przygotowana w miejscowym Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej. Przedstawione poniżej czynniki obejmują:

- **siły** – wewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na sytuację społeczną,
- **słabości** – wewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na sytuację społeczną,
- **szanse** – zewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na realizację celów,
- **zagrożenia** – zewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na realizację celów.

Wynik prac obrazują prezentowane poniżej zestawienia. Dodać należy, że w analizie SWOT odniesiono się wyłącznie do kwestii społecznych.

Kwestia osób bezrobotnych

Mocne strony

- aktywizacja bezrobotnych,
- przekwalifikowanie się bezrobotnych,
- możliwość korzystania z programów unijnych,
- współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy,
- zmiana mentalności i nastawienia,
- dobre przygotowanie służb socjalnych do rozwiązywania kwestii bezrobocia,
- wykorzystywanie obcego kapitału,
- przyjazna polityka podatkowa państwa dla przedsiębiorców.

Słabe strony

- wysoka skala bezrobocia na terenie gminy,
- wysoki poziom bezrobocia długotrwałego wśród mężczyzn i kobiet,
- niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych długotrwanie,
- niechęć bezrobotnych długotrwanie do podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych,
- brak organizacji pozarządowych pomagających osobom bezrobotnym,
- utrata własnych umiejętności i nawyków zawodowych,
- brak chęci do pracy i motywacji do jej poszukiwania,
- bezrobocie jako problem psychologiczny rodzin,
- niska motywacja do zmiany swojej sytuacji zawodowej,
- roszczeniowy stosunek do życia,
- alkoholizm wśród bezrobotnych.

Szanse

- współpraca władz lokalnych i regionalnych z partnerami społecznymi w ramach rozwiązywania problemów osób bezrobotnych i długotrwanie bezrobotnych,
- powiązanie programów dla bezrobotnych długotrwanie z programami rozwoju zasobów ludzkich, przekwalifikowań i reorganizacji,
- wzrost mobilności geograficznej i zawodowej.

Zagrożenia

- wzrost zjawiska dziedziczenia bezrobocia,
- rozwój zjawiska wykluczenia społecznego w niektórych grupach społecznych,
- występowanie zjawiska osłabienia instytucji rodziny w zbiorowościach dotkniętych długotrwałym bezrobociem,
- istnienie zjawiska nielegalnego zatrudnienia.

Kwestie dzieci, młodzieży i rodziny

Mocne strony

- wystarczająca kadra merytoryczna zatrudniona w systemie pomocy społecznej,
- współpraca pomiędzy instytucjami zajmującymi się problematyką dzieci i młodzieży,
- dobra komunikacja pomiędzy pracownikami sfery publicznej i pozarządowej,
- aktywna działalność pracowników służb społecznych na rzecz dzieci i młodzieży,
- wspieranie przez samorząd organizacji pozarządowych i grup nieformalnych pracujących na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny,
- prowadzenie przez samorząd gminy działań zapobiegających dysfunkcjom rodziny,
- aktywność w poszukiwaniu przez pracowników służb społecznych środków pozabudżetowych,
- zabezpieczanie dzieciom i młodzieży dostępu do różnorodnych form spędzania czasu wolnego,

Słabe strony

- niedostateczna ilość środków finansowych,
- deficyt miejsc w placówkach resocjalizacyjnych dla nieletnich, domów dla samotnych matek, ośrodków wsparcia dla rodzin w kryzysie,
- brak analiz potrzeb dzieci i młodzieży,
- niedostateczna liczba miejsc w ośrodkach wsparcia dla rodzin w kryzysie.

Szanse

- wzrastające znaczenie organizacji pozarządowych w pracy na rzecz pomocy dzieciom i młodzieży,
- szansa na poprawę polityki społecznej wobec dzieci, młodzieży i rodziny dzięki członkostwu Polski w Unii Europejskiej,
- sprzyjające udzielaniu pomocy społecznej dzieciom i młodzieży przeniesienie części uprawnień władzy centralnej na lokalne organy władzy,
- zadowalający poziom współpracy pomiędzy szkołą a rodziną,
- prowadzenie przez szkoły programów profilaktycznych.

Zagrożenia

- rozpad więzi społecznych i zanik kontroli społecznej,
- występowanie zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania rodziny: uzależnień, rozpadu więzi rodzinnych, bezrobocia, przemocy w rodzinie i ubóstwa,
- niewystarczająca opieka medyczna w szkołach,
- niestabilność prawna w dziedzinie pomocy społecznej dziecku i rodzinie.

Kwestia osób uzależnionych

Mocne strony

- dobrze przygotowana kadra do pracy z osobami uzależnionymi,
- istnienie punktów informacyjno-konsultacyjnych,
- dysponowanie stałymi środkami finansowymi na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych,
- prawidłowe wykorzystywanie środków pochodzących z zezwoleń na sprzedaż alkoholu,
- wymiana doświadczeń pomiędzy instytucjami zajmującymi się problematyką uzależnień,
- udział społeczności lokalnej w działaniach pomocowych,
- współpraca z Kościołem na polu niesienia pomocy osobom uzależnionym.

Słabe strony

- deficyt miejsc pobytu dla ofiar przemocy,
- brak organizacji pozarządowych zajmujących się osobami uzależnionymi.

Szanse

- traktowanie uzależnień jako problemu społecznego,
- współpraca pomiędzy fachowcami różnych dziedzin na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom,
- istnienie systemu wsparcia dla osób i rodzin wymagających specjalistycznej pomocy,
- dostateczny dostęp osób uzależnionych do informacji o możliwych formach pomocy.

Zagrożenia

- ograniczone możliwości sprostania potrzebom osób uzależnionych,
- nieskuteczność i nieefektywność działań podejmowanych na rzecz osób uzależnionych,
- występowanie oznak zmęczenia, bezsilności i bezradności w społeczeństwie.

Kwestia ludzi starszych

Mocne strony

- określony standard usług dla osób starszych w placówkach,
- dostateczny dostęp osób starszych do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- prawidłowy obieg informacji o formach pomocy społecznej,
- dobry dostęp do domów pomocy społecznej,
- możliwość realizowania się osób starszych w organizacjach samopomocowych,

Słabe strony

- ograniczenia kadrowe służb pomocowych utrudniające świadczenie pomocy osobom starszym,

- ograniczona działalność wolontariuszy udzielających wsparcia osobom starszym,
- wzrost liczby świadczeniobiorców pomocy społecznej,
- marginalizowanie problemów osób starszych,
- brak w gminie małych form pomocy społecznej dla osób starszych,
- zmiana modelu rodziny wielopokoleniowej na jedno-, dwupokoleniową,
- wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców,
- niemożność kontynuowania przez osoby starsze aktywności zawodowej,
- brak działań w zakresie poprawiania sfery technicznej ułatwiającej codzienne życie osobom starszym,
- niski poziom życia osób starszych.

Szanse

- dostęp do szkoleń dla kadry realizującej pomoc osobom starszym,
- działania mające na celu uwrażliwienie systemu oświaty na problem osób starszych,
- dostosowywanie standardów usług do wymogów Unii Europejskiej,
- wpływ postępu w medycynie na poprawę sytuacji zdrowotnej osób starszych,
- system prawny regulujący funkcjonowanie nowych form pomocy społecznej dla osób starszych szansą na poprawę warunków ich życia.

Zagrożenia

- wzrastająca liczba osób samotnych,
- niedostosowana do osób starszych infrastruktura,
- niedokładne rozpoznanie potrzeb osób starszych,
- występowanie problemu ujawniających się enklaw starości,
- migracja ludzi młodych na inne tereny,
- występowanie niekorzystnych zjawisk demograficznych,
- niesprzyjająca pomocy osobom w III wieku ogólna sytuacja społeczna i finansowa kraju.

Kwestia osób niepełnosprawnych

Mocne strony

- upowszechnianie w środowisku lokalnym pozytywnych wzorców postaw filantropijnych i charytatywnych,
- funkcjonowanie w sferze niepełnosprawności aktywnie działających organizacji pozarządowych, z którymi współpracują instytucje samorządowe,
- dobry przepływ informacji pomiędzy podmiotami pomocowymi,
- niewielkie zaangażowanie środowiska osób niepełnosprawnych w działalność samopomocy.

Słabe strony

- istnienie barier utrudniających pełen udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym,
- nierównomierna i niewystarczająca oferta pomocy osobom niepełnosprawnym,
- niedostateczna baza rehabilitacyjna dla osób niepełnosprawnych oraz oferta opieki nad osobami niepełnosprawnymi,
- niepełne rozpoznanie liczby osób niepełnosprawnych.

Szanse

- wzrost społecznej akceptacji osób niepełnosprawnych,
- współpraca sektora publicznego z sektorem pozarządowym w dziedzinie pomocy osobom niepełnosprawnym,
- upowszechnianie w mediach problematyki niepełnosprawności w celu kształtowania pozytywnych postaw,
- stabilna liczba miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,
- likwidowanie barier architektonicznych.

Zagrożenia

- brak działań w zakresie edukowania o rozumieniu potrzeb osób niepełnosprawnych,
- nierównomierne korzystanie ze środków pozabudżetowych i pomocowych,
- niesprzyjająca pomocy osobom niepełnosprawnym sytuacja ekonomiczno-gospodarcza kraju,

- wzrost zapotrzebowania na placówki opieki stacjonarnej, usługi opiekuńcze i stacjonarne.

Rozwój kadr i służb pomocowych

Mocne strony

- pomoc Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych,
- prowadzenie działań socjalnych z rodziną m.in. (odpowiednio przygotowana kadra, dostęp do bezpłatnych szkoleń).

Słabe strony

- przeciążenie pracowników socjalnych liczbą zadań,
- brak oferty szkoleniowej lub tematyka nieodpowiadająca na potrzeby kadry pomocy społecznej,

Szanse

- stałe doskonalenie zawodowe pracowników pomocy społecznej; uczestniczenie kadry pomocy społecznej w szkoleniach,
- współpraca z jednostkami pomocy społecznej prowadzonymi przez inne podmioty.

Zagrożenia

- nieodpowiednie do potrzeb rynku przygotowanie zawodowe absolwentów szkolnictwa w zakresie służb pomocy społecznej,
- niewystarczająca w stosunku do potrzeb ilość wykwalifikowanej kadry.

2.11. Zasoby umożliwiające rozwiązywanie problemów społecznych

Zasobami umożliwiającymi rozwiązywanie problemów społecznych określamy instytucje znajdujące się na terenie gminy lub obejmujące swym zasięgiem działania jej mieszkańców, które funkcjonują w obszarze polityki społecznej i rozwiązują dane problemy. Są to zarówno jednostki samorządowe, jak i niepubliczne, na przykład organizacje pozarządowe.

2.11.1. Instytucje oferujące pomoc i wsparcie

Instytucją oferującą pomoc i wsparcie mieszkańcom gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej mieszczący się w Przytyku. Podmiotem prowadzącym jednostkę jest Gmina Przytyk. Ośrodek realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, m.in. koordynuje rozwiązywanie problemów społecznych w gminie. Kadre jednostki prezentujemy w tabeli poniżej:

Tabela 8: Kadra Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w 2012 roku

Wyszczególnienie		Liczba etatów	
		stan na dzień 31.12.2012 roku	o ile etatów powinno być więcej?
Pracownicy	kadra kierownicza	1	-
	pracownicy socjalni	5	-
	pozostali pracownicy	3	-

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Ośrodek, realizując m.in. zadania wynikające m.in. z ustawy o pomocy społecznej, koordynuje rozwiązywanie problemów społecznych w gminie. Oferta jednostki skierowana jest do mieszkańców gminy, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialno-bytowej i zdrowotnej.

Kadrę GOPS stanowią: kierownik, pięciu pracowników socjalnych i trzech pozostałych pracowników. Uczestniczą oni w różnych formach doszkalania i podnoszenia kwalifikacji, wśród których wymienić należy następujące szkolenia i konferencje zakresie świadczeń rodzinnych, pomocy społecznej, przemocy w rodzinie.

Tabela 9: Środki finansowe pozyskane przez GOPS w Przytyku na realizację projektów systemowych w latach 2008-2013

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przytyku celem aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców gminy realizuje m.in. projekt systemowy pn. „Szansa na lepsze jutro” .

2.11.2. Organizacje pozarządowe

Każda społeczność, w której istnieją silne więzi społeczne, winna organizować współpracę między samorządem a organizacjami pozarządowymi, aby współdziałać w kierunku uzupełnienia i usprawnienia instytucjonalnego form pomocy.

Tabela 10: Zestawienie organizacji pozarządowych z terenu gminy

Lp	Nazwa	Adres	Charakterystyka działania	Kategorie klienta	Liczba osób objętych opieką w 2012 r
1	Stowarzyszenie Wrzosowisko	Wrzos 6 26-650 Przytyk	Integracja środowiska lokalnego, propagowanie tradycji ludowych	Kobiety w wieku od 30 roku życia	25
2	Stowarzyszenie Przyjaciół Wygnanowa	Wygnanów 53 26-650 Przytyk	Integracja środowiska lokalnego, działania na rzecz środowiska	Mieszkańcy Wygnanowa	218
2	Stowarzyszenie Plejada	ul. Szkolna 3 26-650 Przytyk	Propagowanie tradycji ludowych regionu	Dzieci w wieku 13 – 16 lat	16
4	Ludowy Klub Sportowy Quick Parquet Sokół Przytyk	ul. Warszawska 23, 26-650 Przytyk	Klub sportowy	Dzieci i młodzież z gminy Przytyk	30
5	Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „Orlik”	ul. Szkolna 3 26-650 Przytyk	Klub sportowy	Dzieci i młodzież z gminy Przytyk	32

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przytyku.

Uzupełnić należy, że na terenie gminy Przytyk funkcjonuje 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej.

Samorząd gminy dysponuje uregulowaniami określonymi przez odpowiedni akt prawa miejscowego, dotyczącymi współpracy z organizacjami należącymi do sektora pozarządowego. Jest to uchwała Rady Gminy Przytyk w sprawie rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Na mocy uchwały samorząd gminy może podejmować współpracę z organizacjami należącymi do sektora pozarządowego w następujących formach:

- udzielanie dotacji na realizację zadań publicznych dla organizacji pozarządowych i pożytku publicznego,
- udzielanie wsparcia technicznego dla organizacji,
- użyczenie bądź wynajmowanie, w miarę możliwości na preferencyjnych warunkach, lokali komunalnych organizacjom na ich działalność statutową,

- promowanie działalności organizacji i pomoc w tworzeniu ich dobrego wizerunku,
- wymiana informacji o kierunkach działania i koordynowanie działalności,
- pomoc w zdobywaniu wsparcia finansowego z innych źródeł niż budżet gminy,
- konsultowanie z podmiotami programu aktów normatywnych dotyczących ich działalności statutowej.

2.12. Podsumowanie diagnozy i prognoza zmian do 2020 roku

Zespół dokonujący diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Przytyk korzystał z szeregu możliwości pozyskania informacji od jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, jednostek pozarządowych oraz instytucji współdziałających w szeroko rozumianym obszarze polityki społecznej. Nie poprzestając na analizie źródeł zastanych, korzystano ze źródeł wywołanych, tj. badań ankietowych i analizy SWOT.

Sumując uzyskane informacje i nakładając wyniki diagnozy na zakres możliwości kompetencyjnych samorządu, możemy wskazać najważniejsze obszary problemowe, których rozwiązanie powinno stać się przedmiotem troski samorządu lokalnego, a są one treścią części programowej niniejszego dokumentu.

Zespół przygotowujący dokument uznał, iż w pierwszej kolejności należy zaprogramować działania służące wspieraniu rodziny, którą należy wzmocnić tak, by skuteczniej mogła opierać się kryzysom powodowanym przez czynniki zewnętrzne, takie jak np. niedostatki wynikające z niskich zarobków, czy też czynniki wewnętrzne powodujące rozpad pożycia, np. problem alkoholowy i przemoc domowa. Istotnym zagadnieniem jest przeciwdziałanie uzależnieniom, negatywnie wpływającym na kondycję lokalnej społeczności i stanowiącym podłoże przemocy w rodzinie. Szczególnej troski wymagają dzieci i młodzież pozbawione opieki i kontroli poprzez odpowiednią ofertę spędzania czasu wolnego. Wsparcia należy także udzielić osobom dotkniętym lub zagrożonym bezrobociem, ubóstwem oraz osobom starszym i niepełnosprawnym – grupom szczególnie

podatnym na marginalizację i wykluczenie społeczne. Zespół przygotowujący dokument uznał ponadto, iż należy zaprogramować działania służące integracji mieszkańców gminy oraz budowaniu lokalnego partnerstwa na rzecz samodzielnego rozwiązywania problemów społecznych.

Tworząc politykę społeczną na poziomie lokalnym, zgodnie z zasadami pomocniczości i partycypacji społecznej, należy dostrzec w dokumencie programowym powyższe problemy i wskazać odpowiednie propozycje ich rozwiązania.

Zważywszy na sytuację społeczno gospodarczą należy zauważyć, że skala ubóstwa i bezrobocia może w ciągu najbliższych lat wzrastać, stąd konieczne są działania uprzedzające tę sytuację - oczywiście w tych przypadkach w których jest to możliwe - m.in. poprzez projekty zawierające naukę gospodarowania zasobami finansowymi. Nawet, jeżeli poziom bezrobocia do 2020 roku, zacznie spadać to nadal pozostanie szereg osób nieprzystosowanych do pozostawania w zatrudnieniu, dla tej grup trzeba będzie zaplanować działania korzystając z rozwiązań jakie stwarza ekonomia społeczna.

Rozmiary zjawiska uzależnień odnotowane w oficjalnych statystykach gminy z całą pewnością różnią się od faktycznego stanu (tylko część mieszkańców mających problem z nadużywaniem środków psychoaktywnych sięga po profesjonalną pomoc). Najlepiej widać to w sferze odczuć liderów, którzy bardzo często wskazują na alkoholizm czy narkomanię jako poważny problem społeczny. Uzależnieniom towarzyszy często ubóstwo i bezrobocie. Wydaje się, że w perspektywie 2020 roku, nadal kwestia ta pozostanie poważnym wyzwaniem dla kształtowania lokalnej polityki społecznej i stąd konieczne będą działania profilaktyczne dla całej populacji szczególnie dzieci i młodzieży, jak i interwencyjne wobec osób nadużywających alkoholu. W odniesieniu do dzieci i młodzieży szczególnie cenne będą inicjatywy dotyczące zagospodarowania ich wolnego czasu oraz rozwój profesjonalnej pomocy pedagogicznej i psychologicznej, która może być realizowana także w środowisku lokalnym w oparciu o świetlice socjoterapeutyczne.

Z alkoholem często – często wiąże się kwestia przemocy w rodzinie. Wydaje się że o ile jej poziom nie będzie wzrastał, to wraz ze wzrostem świadomości społecznej, coraz więcej przypadków będzie ujawnianie, stąd instytucje samorządu lokalnego muszą wykazać aktywność w przychodzeniu pomocą zarówno ofiarom przemocy jak i poprzez stosowne programy psychologiczne sprawcom przemocy. Cenny będzie także rozwój kampanii informacyjnych adresowanych zarówno do ogółu społeczeństwa jak i wybranych grup zawodowych – celem zwiększania ich profesjonalizmu.

Potencjał społeczny środowiska lokalnego jest i będzie jednym z najważniejszych elementów kształtujących przestrzeń polityki społecznej. Aktywność obywateli koncentrująca się m.in. w działaniach organizacji pozarządowych należy wspierać poprzez rozmaite instrumenty, które będą miały wpływ na rozwój osobowy organizacji i szersze ich włączenie w nurt życia publicznego.

Konieczne są zmiany polegające na odejściu od świadczenia usług opiekuńczych i ratownictwa społecznego, które poprzez rozbudowany system działań osłonowych bardziej utrwalał zjawisko bezradności społecznej niż aktywizował do działania. Zmiana oznacza także stopniowe zwiększenie znaczenia samego procesu zarządzania polityką społeczną wobec dotychczasowego nacisku kładzionego na proces jej bezpośredniego wykonawstwa.

W procesie tym bardzo ważne jest nowe określenie roli organizacji pozarządowych w ciągu najbliższych lat oraz systematyczne inwestycje w budowę kapitału społecznego – w szczególności poprzez edukację osób dorosłych.

Diagram 2. Związek zidentyfikowanych problemów społecznych z programowaniem działań

Powyższy diagram przedstawia związek zidentyfikowanych w procesie badawczym problemów społecznych z czynnikami, które należy brać pod uwagę w programowaniu działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych środowiska lokalnego. Oczywiście wpływ poszczególnych czynników jest złożony i niejednorodny. Największe znaczenie przy projektowaniu działań mają możliwości kompetencyjne samorządu lokalnego oraz warunki finansowe, nieco mniejsze, choć także istotne, inne dokumenty strategiczne omówione w części wstępnej.

Diagram 3. Problemy gminy, które należy rozwiązać w ramach strategii

3. CZĘŚĆ PROGRAMOWA

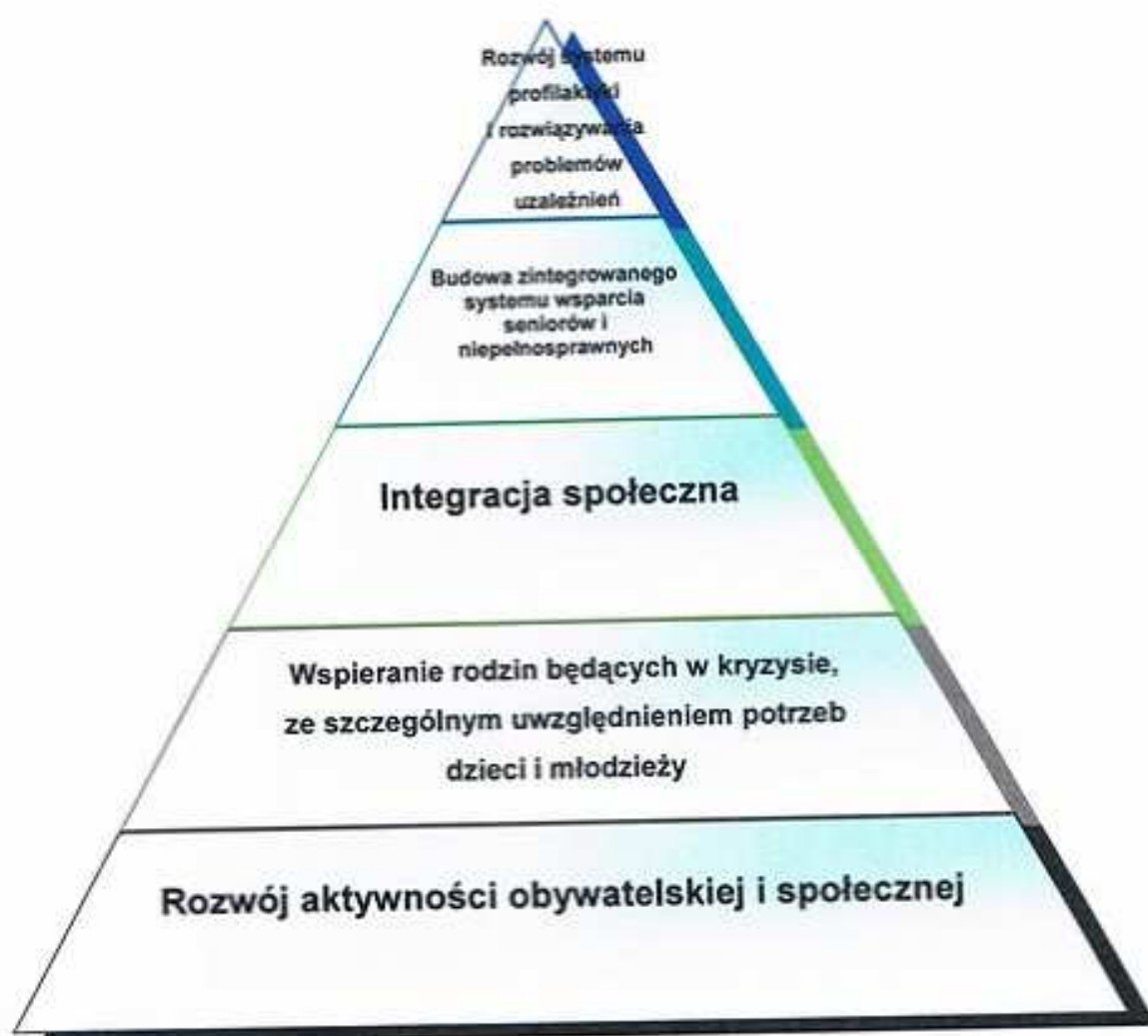

3.1. MISJA

**SAMORZĄD GMINY PRZYTYK DĄŻY DO
INTEGRACJI SPOŁECZNOŚCI LOKLANEJ
POPRAZ PROFESJONALIZACJĘ POMOCY
SPOŁECZNEJ ORAZ WZMOCNIENIE POZYCJI
RODZIN.**

ZWIĄZEK MISJI Z CELAMI STRATEGICZNYMI

SAMORZĄD GMINY PRZITYK DAŻY DO INTEGRACJI SPOŁECZNOŚCI LOKLANEJ POPRZECZ PROFESJONALIZACJĘ POMOCY SPOŁECZNEJ ORAZ WZMOCNIENIE POZYCJI RODZIN.

Związek misji z celami strategicznymi przedstawiono w formie diagramu ostrosłupowego, uzależniając położenie poszczególnych celów strategicznych od liczby mieszkańców gminy w stosunku do których adresowane będą cele

operacyjne i kierunki działań zawarte w części programowej strategii. Cel strategiczny nr 1 dotyczący rozwoju kapitału ludzkiego obejmuje zdecydowaną większość mieszkańców, dlatego stanowi podstawę ostrosłupa, kolejne cele, oczywiście są nie mniej ważne, ale za każdym razem obejmują one wybrane - nieco mniejsze - grupy społeczne. Należy przyjąć, że zestawienie ma charakter wyłącznie pogładowy w praktyce wybrane rodziny i mieszkańcy będą mogli być obejmowani realizacją programów i projektów z dwóch a nawet trzech celów strategicznych w zależności od pojawiających się w poszczególnych rodzinach problemach społecznych.

3.2. Cele strategiczne, operacyjne, kierunki działań

Graficzna prezentacja obszarów problemowych, wypracowanych celów strategicznych i operacyjnych:

Obszar 1.

Obszar problemowy: Zgodnie z zasadą pomocniczości system polityki i pomocy społecznej powinien uzupełniać i wspomagać naturalną strukturę społeczną w samoorganizacji i kompensowaniu podstawowych potrzeb.

Cel strategiczny: **Rozwój aktywności obywatelskiej i społecznej**

Cele operacyjne:

Profesjonalizacja pomocy społecznej.

Rozszerzanie współpracy pomiędzy grupami społecznymi i organizacjami pozarządowymi a instytucjami rządowymi i samorządowymi.

Obszar 2 :

Obszar problemowy: Dysfunkcje opiekuńczo-wychowawcze w rodzinach wymagają profesjonalnej pomocy.

Cel strategiczny: **Wspieranie rodzin będących w kryzysie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży**

Cele operacyjne:

Pomoc osobom i rodzinom, u których stwierdzono bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych,

Wzmacnianie pozycji dziecka w środowisku lokalnym w szczególności dziecka niepełnosprawnego

Obszar 3.

Obszar problemowy: Pogłębiający się obszar ubóstwa stwarza zagrożenie dla poprawnie funkcjonującej wspólnoty lokalnej, przyczyniając się do rozwoju patologii społecznych, m.in. przestępczości.

Cel strategiczny: **Integracja społeczna**

Cele operacyjne:

Działania ratunkowe w stosunku do grup dotkniętych problemem ubóstwa i marginalizowanych.

Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy.

Pomoc osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością.

Obszar 4

Obszar problemowy: W niedalekiej przyszłości znaczna grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym będzie kończyć swą działalność zawodową, a tym samym zasili grono seniorów. Wraz ze starzeniem się lokalnej społeczności nasilają się problemy zdrowotne i zwiększa się liczba osób niepełnosprawnych. Z perspektywy systemu zabezpieczenia społecznego jest to o tyle ważne, że wymaga dostosowania do potrzeb tych grup odpowiedniej sfery usług wzmacniających i wspierających.

Cel strategiczny: Budowa zintegrowanego systemu wsparcia seniorów i niepełnosprawnych

Cele operacyjne:

Usprawnianie i aktywizacja osób starszych i niepełnosprawnych.

Podjęcie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności.

Obszar 5

Obszar problemowy: Uzależnienie, przede wszystkim od alkoholu, jest problemem społecznym, który przyczynia się do powstawania szeregu negatywnych zjawisk, skutecznie ograniczających wydolność rodzin nimi dotkniętych.

Cel strategiczny: Rozwój zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień

Cele operacyjne:

Zapobieganie powstawaniu nowych problemów uzależnień i zmniejszanie rozmiarów problemów, które aktualnie występują.

Zmniejszanie rozmiarów problemów, które aktualnie występują, min. przeciwdziałanie przemocy domowej.

Obszar problemowy 1:

Zgodnie z zasadą pomocniczości system polityki i pomocy społecznej powinien uzupełniać i wspomagać naturalną strukturę społeczną w samoorganizacji i kompensowaniu podstawowych potrzeb. Winien zachęcać do aktywności społecznej i obywatelskiej.

Cel strategiczny 1.

Rozwój aktywności obywatelskiej i społecznej

Cele operacyjne:

1. Profesjonalizacja pomocy społecznej.
2. Rozszerzanie współpracy pomiędzy grupami społecznymi i organizacjami pozarządowymi a instytucjami samorządowymi.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Systematyczna diagnoza i monitoring istniejących problemów społecznych.
2. Systematyczne wzmacnianie kadr Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej poprzez dokształcanie i utrzymanie odpowiedniej liczby pracowników socjalnych.
3. Doskonalenie systemu informacyjnego o możliwościach udzielania pomocy społecznej i wsparcia mieszkańcom gminy, m.in. poprzez internet, plakaty, organizowanie spotkań informacyjnych,

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Wspomaganie inicjatyw społecznych i inspirowanie rozwoju idei samopomocy.
2. Rozwijanie ruchu pozarządowego na terenie gminy poprzez uczestnictwo w szkoleniach dla liderów.
3. Wspieranie organizacyjne i lokalowe powstających i istniejących organizacji pozarządowych oraz świadczenie poradnictwa dla organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania grantów i dotacji, środków finansowych z innych źródeł niż samorządowe.

4. Opracowanie i realizacja rocznego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi.
5. Wdrażanie programów aktywności lokalnej.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 1:

1. Liczba sporządzonych raportów i analiz /rok do roku;
2. Liczba szkoleń w których uczestniczyli pracownicy GOPS, liczba pracowników GOPS;
3. Nakład plakatów ulotek, liczba udzielonych informacji, liczba odsłon strony internetowej GOPS.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 2:

1. Liczba wspieranych inicjatyw społecznych / nakłady/ liczba uczestników poszczególnych imprez i akcji;
2. Liczba szkoleń organizowanych dla organizacji pozarządowych, liczba uczestników szkoleń;
3. Liczba wspieranych inicjatyw pozarządowych/wartość nakładów;
4. Wskaźniki przyjęte w programie;
5. Liczba wdrażanych / przygotowywanych programów aktywności lokalnych.
6. Kwota pozyskanych środków finansowych;

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań:

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Środki finansowe:

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów unijnych.

Partnerzy:

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Obszar problemowy 2:

Dysfunkcje opiekuńczo-wychowawcze w rodzinach wymagają profesjonalnej pomocy.

Cel strategiczny 2.

Wspieranie rodzin będących w kryzysie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży

Cele operacyjne:

1. Pomoc osobom i rodzinom, u których stwierdzono bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
2. Wzmacnianie pozycji dziecka w środowisku lokalnym w szczególności dziecka niepełnosprawnego.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Zintensyfikowanie i rozwój pracy socjalnej oraz asystentury rodzin ze szczególnym uwzględnieniem dzieci ze środowisk niewygodnych wychowawczo.
2. Pomoc materialna dla rodzin pozostających w trudnej sytuacji ekonomicznej realizowana przez GOPS z systemu pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych.
3. Systematyczna współpraca z wymiarem sprawiedliwości właściwym ze względu na położenie gminy, w szczególności sądem rodzinnym oraz kuratorami sądowymi dla dzieci i młodzieży.
4. Rozwój asystentury rodzin.
5. Rozwój sieci świetlic w tym socjoterapeutycznych na terenie gminy.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Współuczestnictwo w kampaniach medialnych i informacyjnych organizowanych przez inne podmioty pomocy społecznej (PCPR, MCPS, inne).
2. Systematyczne współdziałanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej z placówkami oświatowymi w celu bieżącej analizy sytuacji dzieci i młodzieży uczęszczającej do szkół, a w szczególności przeciwdziałanie pojawiającym się patologiom.
3. Kontynuowanie dożywiania dzieci i młodzieży z rodzin ubogich, zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją.
4. Zapewnienie dzieciom i młodzieży szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego, m.in. poprzez zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przy wykorzystaniu bazy lokalowej placówek szkolnych oraz zaplecza sportowego gminy.
5. Opracowanie i realizacja trzyletniego gminnego programu wspierania rodziny.
6. Współdziałanie w organizacji pomocy psychologicznej dla dzieci i rodziny w celu odbudowy więzi wewnątrzrodzinnych.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 1:

1. Liczba rodzin objętych pracą socjalną, liczba asystentów
2. Wartość świadczeń materialnych i finansowych z systemu pomocy społecznej i systemu świadczeń rodzinnych;
3. Liczba rodzin/ dzieci/ młodzieży objęta współdziałaniem z kuratelą sądową;
4. Liczba asystentów, wysokość środków przeznaczonych na rozwój asystentury;
5. Liczba sieci świetlic w tym socjoterapeutycznych na terenie gminy.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 2:

1. Liczba osób uczestniczących w kampaniach medialnych i informacyjnych organizowanych przez inne podmioty pomocy społecznej (PCPR, MCPS, inne);

2. Liczba rodzin/osób objętych pomocą przy współpracy pracowników GOPS i pracowników placówek oświatowych;
3. Liczba dzieci i młodzieży objętych dożywianiem;
4. Kwota środków wydatkowanych na pomoc w formie dożywiania;
5. Liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, liczba uczestników;
6. Wskaźniki przejęte w programie;
7. Liczba osób i udzielonych porad psychologicznych

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań:

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Środki finansowe:

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów unijnych.

Partnerzy:

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Obszar problemowy 3:

Pogłębiający się obszar ubóstwa stwarza zagrożenie dla poprawnie funkcjonującej wspólnoty lokalnej, przyczyniając się do rozwoju patologii społecznych, oraz ograniczenia naturalnych funkcji społecznych prowadząc do ekskluzji społecznej.

Cel strategiczny 3.

Integracja społeczna

Cele operacyjne:

1. Działania ratunkowe w stosunku do grup dotkniętych problemem ubóstwa i marginalizowanych,
2. Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy.
3. Pomoc osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1:

1. Systematyczna diagnoza środowisk podlegających marginalizacji społecznej.
2. Zmniejszanie skutków ubóstwa i bezrobocia poprzez systematyczną pomoc finansową i rzeczową realizowaną przez Ośrodek Pomocy Społecznej.
3. Systematyczne doszkalać pracowników socjalnych w zakresie wdrażania nowych instrumentów w pracy socjalnej.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2:

1. Objęcie pracą socjalną osób marginalizowanych, w tym bezrobotnych (ze szczególnym uwzględnieniem bezrobotnych kobiet), aby zachęcać je do systematycznego poszukiwania zatrudnienia.
2. Rozwijanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitorowania zjawiska bezrobocia na terenie gminy, obejmującej m.in. organizowanie stażów absolwenckich i przygotowania zawodowego, prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych, szkoleń i kursów umożliwiających zmianę kwalifikacji zawodowych

3. Współdziałal w programach realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.
4. Monitoring i ewentualne opracowanie projektów mających na celu rozwiązywanie problemu bezrobocia.
5. Promocja i wspieranie rozwoju ekonomii społecznej.
6. Organizacja warsztatów w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego dla osób z deficytami ww. umiejętności.

Kierunki działań do celu operacyjnego 3:

1. Wsparcie osób zagrożonych bezdomnością i bezdomnych poprzez: wsparcie materialne, pracę socjalną, polegającą m.in. na poradnictwie.
2. Zapewnienie schronienia dla osób pozbawionych mieszkania m.in. poprzez współdziałanie z organizacjami pozarządowymi.
3. Działania osłonowe na rzecz osób bezdomnych: m.in. pomoc materialna, rzeczowa, medyczna, poradnictwo specjalistyczne.
4. Wspieranie budownictwa socjalnego.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 1:

1. Ocena zasobów/ liczba innych sprawozdań;
2. Wartość środków przeznaczanych na zmniejszanie skutków ubóstwa i bezrobocia przez Ośrodek Pomocy Społecznej;
3. Liczba szkoleń i osób przeszkolonych z zakresu wdrażania nowych instrumentów w pracy socjalnej.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 2:

1. Liczba kobiet/osób bezrobotnych objętych pracą socjalną
2. Liczba zorganizowanych stażów zawodowych, prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych, szkoleń i kursów umożliwiających zmianę kwalifikacji zawodowych ;
3. Liczba beneficjentów uczestniczących w programach współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego;
4. Liczba opracowanych projektów mających na celu rozwiązywanie problemu bezrobocia;

5. Liczba osób przeszkolonych z zakresu ekonomii społecznej/liczba jednostek ekonomii społecznej powstałych na terenie gminy;
6. Liczba osób biorących udział w warsztatach z zakresu prowadzenia gospodarstwa domowego

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 3:

1. Liczba osób bezdomnych którym udzielono pomocy poprzez: wsparcie materialne, pracę socjalną, polegająca m.in. na poradnictwie;
2. Liczba osób bezdomnych którym udzielono schronienia m.in. poprzez współdziałanie z organizacjami pozarządowymi;
3. Wymiar nakładów na działania osłonowe na rzecz osób bezdomnych: m.in. pomoc materialna, rzeczowa, medyczna, poradnictwo specjalistyczne;
4. Wymiar nakładów na wspieranie budownictwa socjalnego/ liczba oddanych do użytku mieszkań.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań:

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Środki finansowe:

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów unijnych.

Partnerzy:

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Obszar problemowy 4 :

Wiek i niepełnosprawność bez wsparcia z systemu pomocy społecznej mogą prowadzić do trwałego wykluczenia społecznego znacznej grupy mieszkańców.

Cel strategiczny 4.

Budowa zintegrowanego systemu wsparcia seniorów i niepełnosprawnych

Cele operacyjne:

1. Usprawnianie i aktywizacja osób starszych i niepełnosprawnych.
2. Podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1

1. Doskonalenie systemu świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.
2. Aktywizacja rodziny i środowiska sąsiedzkiego w zaspokojeniu niezbędnych potrzeb życiowych osób starszych i niesamodzielnych.
3. Tworzenie dziennej pomocy instytucjonalnej dla osób starszych m.in. przez aktywizację osób starszych.
4. Współpraca i wsparcie organizacji i stowarzyszeń seniorów.
5. Wspieranie wolontariatu prowadzącego działalność na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2

1. Wspieranie różnych form imprez kulturalnych i rekreacyjnych w których mogą uczestniczyć osoby niepełnosprawne.
2. Rozwijanie i doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym m.in. przez współdziałanie i współpracę z innymi podmiotami.
3. Organizowanie wolontariatu prowadzącego działalność na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 1

1. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi, liczba opiekunek/ liczba szkoleń dla opiekunek;
2. Liczba zaktywizowanych rodzin i środowisk sąsiedzkich w zaspokojeniu niezbędnych potrzeb życiowych osób starszych i niesamodzielnych;
3. Wymiar finansowy i organizacyjny tworzenia dziennej pomocy instytucjonalnej dla osób starszych;
4. Wymiar finansowy i organizacyjny współpracy z organizacjami i stowarzyszeniami seniorów;
5. Liczba wolontariuszy działających na terenie gminy

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 2

1. Liczba uczestników imprez / nakłady finansowe;
2. Wymiar finansowy i organizacyjny współdziałania i współpracy z innymi podmiotami;
3. Liczba kampanii informacyjnych/nakładów na rozwój wolontariatu.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań:

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Środki finansowe:

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów unijnych.

Partnerzy:

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

Obszar problemowy 5

Uzależnienie, przede wszystkim od alkoholu, jest problemem społecznym, który przyczynia się do powstawania szeregu negatywnych zjawisk, skutecznie ograniczających wydolność rodzin nimi dotkniętych.

Cel strategiczny 5.

Rozwój zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień

Cele operacyjne:

1. Zapobieganie powstawaniu nowych problemów uzależnień i zmniejszanie rozmiarów problemów, które aktualnie występują.
2. Przeciwdziałanie przemocy domowej.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1

1. Diagnozowanie problemu uzależnień w gminie.
2. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień, przemocy i agresji.
3. Wspieranie inicjatyw w zakresie pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych – rozwój działalności punktu konsultacyjnego.
4. Wspomaganie działań instytucji, organizacji pozarządowych służących rozwiązywaniu problemów uzależnień, min. organizacja poradnictwa dla dzieci i młodzieży.
5. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób pomagającym uzależnionym i ich rodzinom.
6. Opracowanie i realizacja gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2

1. Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do ogółu społeczności oraz grup ryzyka.
2. Udzielanie profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie przez działalność Zespołu Interdyscyplinarnego i grup roboczych i rozwój poradnictwa specjalistycznego (dla ofiar i sprawców przemocy).

3. Podnoszenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie.
4. Opracowanie i realizacja „Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie.”

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 1

1. Liczba sporządzonych raportów/badań;
2. Liczba kampanii informacyjnych, wysokość nakładów finansowych;
3. Liczba osób objętych działaniem punktu konsultacyjnego;
4. Wysokość nakładów finansowych, liczba osób objętych pomocą;
5. Liczba szkoleń/uczestników pomagających uzależnionym i ich rodzinom, podnoszących kwalifikacje zawodowe osób ;
6. Liczba osób uczestniczących w programach profilaktycznych;
7. Wskaźniki przejęte w programie.

Wskaźniki kierunków działań do celu operacyjnego 2

1. Liczba kampanii informacyjnych, wysokość nakładów finansowych;
2. Liczba sporządzonych Niebieskich Kart, spotkań grup roboczych, posiedzeń Zespołu Interdyscyplinarnego,
3. Liczba szkoleń i osób podnoszących kwalifikacje zawodowe;
4. Wskaźniki przejęte w programie.

Odpowiedzialni za realizację kierunków działań:

Rada Gminy i Urząd Gminy, jednostki organizacyjne samorządu gminnego, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Środki finansowe:

Budżet samorządu lokalnego, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów unijnych.

Partnerzy:

Instytucje rządowe, naukowe, samorządowe, organizacje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pożytku publicznego.

3.3. Monitoring i sposób realizacji strategii

3.3.1. Monitoring

Monitoring i ewaluacja zapisów strategicznych polegają na systematycznej ocenie realizowanych działań oraz modyfikacji kierunków działania w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych czy też narastanie poszczególnych dolegliwości społecznych. Całościowa ocena wymaga odpowiedzi na pytania o zgodność ocenianej polityki z przyjętymi wartościami i zasadami. Ewaluacja jest działalnością z natury normatywną, gdyż z jednej strony wykorzystuje się w niej istniejące normy, z drugiej zaś w jej wyniku mogą pojawić się propozycje wprowadzenia nowych norm i procedur. Jest także działalnością instrumentalną, ponieważ jej podstawowym celem jest dostarczenie podmiotom polityki społecznej praktycznej wiedzy potrzebnej przy podejmowaniu decyzji.

Elementami skutecznego monitoringu i ewaluacji będą przede wszystkim:

- **Zespół wdrażający strategię**

Zespół powinien zostać powołany przez wójta odrębnym zarządzeniem, a w jego skład mogą wejść m.in.: sekretarz gminy, kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz inne osoby wskazane przez wójta.

- **Roczna ocena wdrażania strategii**

Zespół wdrażający strategię winien się zbierać przynajmniej raz w roku i ocenić poziom wdrażania poszczególnych celów i kierunków działań. Zespół swoją ocenę powinien przekazać wójtowi i radzie, sugerując przyjęcie proponowanych rozwiązań, np. programów celowych.

3.3.2. Przyjęte wskaźniki i ramy finansowe

W obszarze polityki społecznej dysponujemy stosunkowo szeroką gamą wskaźników społecznych, za pomocą których możemy skutecznie oceniać poziom wdrażanych w wybranym sektorze zmian. Zespół wdrażający strategię będzie mógł korzystać z szerokiego wachlarza wskaźników odzwierciedlających ważne wartości zakładane do osiągnięcia i ukierunkowujące proces rozwoju.

Wskaźniki są w większości dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych instytucji zajmujących się pomocą społeczną. Część danych może być zbierana okresowo poprzez badania ankietowe wśród mieszkańców gminy oraz w kluczowych dla rozwiązywania problemów społecznych instytucjach.

Ostateczny kształt systemu monitoringu powinien zostać skorelowany z projektami, które będą realizowane w ramach strategii. Najpowszechniej wskaźniki lokalnej efektywności osiągniętych celów są pogrupowane wokół najważniejszych obszarów realizacyjnych strategii i odnoszą się do poszczególnych zagadnień. Podstawowymi wskaźnikami, jakie mogą być przyjęte dla pomiaru efektywności wdrażania strategii, są wskaźniki ekonomiczne i społeczne.

- **Ekonomiczne:** stopień poniesionych nakładów, koszty jednostkowe uzyskania efektu, ilość środków finansowych przeznaczonych na realizację danego projektu.
- **Społeczne:** liczba programów i projektów socjalnych zrealizowanych w odniesieniu do poszczególnych celów strategicznych, liczba uczestników szkoleń i warsztatów, ocena wartości merytorycznej realizowanych projektów, inicjatywy społeczne w obszarze aktywizacji i integracji społecznej, liczba osób usamodzielnionych.

3.3.3. Cechy projektów i programów

Strategia rozwiązywania problemów społecznych będzie skuteczna, o ile przedstawiciele samorządu lokalnego znajdą zasoby umożliwiające budowę i realizację programów celowych zgodnych z przyjętymi kierunkami działań.

Programy można realizować w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych, w zależności od charakteru danego projektu. Przy budowie projektów znaczenie będą miały środki, które Rada Gminy rocznie będzie przeznaczała na ten cel. Projekty winny być realizowane w ramach:

- własnych zasobów samorządu (np. projekty GOPS),
- poprzez organizacje pozarządowe,
- poprzez inne instytucje zewnętrzne.

Projekty i programy mogą być przyjmowane przez Radę Gminy stosownymi uchwałami, które winny przybierać formułę załączników do niniejszej strategii. Projekty i programy realizowane w ramach strategii powinny być zgodne z przyjętymi kierunkami działań. Ponadto powinny je cechować: efektywność, skuteczność i celowość.

- **Efektywność** – jest to jedna z najbardziej pożądanых cech polityki społecznej i jednocześnie kryterium jej oceny. Stosowana jest w polityce społecznej w znaczeniach nadawanych jej przez ekonomię, prakseologię i socjologię. Jest to relacja między osiągniętymi bądź planowanymi celami (korzyściami) danego działania a ponoszonymi lub planowanymi nakładami. Można tego dokonać dwoma sposobami: osiągając maksymalny stopień realizacji celu przy danym nakładzie zasobów (zwiększenie wydajności) lub używając minimalnego nakładu środków, by w jak największym stopniu zbliżyć się do realizacji celu (oszczędzanie zasobów). Efektywne programy, realizowane w ramach strategii, rozwiązują jedną kwestię społeczną, nie przyczyniając się do powstania nowych. Służą zachowaniu równowagi między interesami różnych grup społecznych oraz podnoszą poziom zaspokajania potrzeb społeczeństwa, oszczędnie i wydajnie dysponując posiadanymi środkami.
- **Skuteczność** – jest to zgodność między stanem rzeczy, określanym jako skutek danego działania, a zakładanym celem. Skuteczność jest stopniowalna: za skuteczne uznaje się nie tylko działania, których skutki są tożsame z celem, ale i te, które zbliżają do jego osiągnięcia. Skuteczność jest oceną, dla której punktem odniesienia jest wzorzec stanu docelowego. Ten

stan docelowy w polityce społecznej może być postrzegany bardziej konkretnie – jako pożądane i zaplanowane zmiany w jakiejś dziedzinie życia społecznego (np. ograniczanie obszarów biedy).

- **Celowość** – jest to cecha oznaczająca dotarcie z danym programem do środowiska osób rzeczywiście go potrzebujących. Ocena celowości powinna się opierać na rzetelnie przeprowadzonej diagnozie problemu.

4. Uwagi końcowe

Autorzy niniejszego dokumentu dziękują wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do jego powstania – w szczególności za udostępnienie danych niezbędnych do rzetelnej oceny aktualnej sytuacji społecznej. Dokument wyznacza kierunki lokalnej polityki społecznej, która uwzględnia potrzeby każdego mieszkańca niezależnie od jego statusu materialnego i prowadzi do realizacji założonej misji - przyjętej w niniejszej Strategii.

Realizacja celów zapisanych w dokumencie strategicznym możliwa będzie dzięki wspólnej pracy dotychczasowych koalicjantów oraz nowych sojuszników zainteresowanych działaniami na rzecz mieszkańców znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Zbudowana siatka celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań uwzględnia najistotniejsze obszary życia społecznego, które winny być sferą oddziaływania samorządu by, jakość życia mieszkańców gminy ulegała systematycznej poprawie. Samorząd lokalny, jako kreator lokalnych rozwiązań, poprzez budowę kapitału społecznego swoich mieszkańców, dla nich i przez nich, wzmacnia naturalne sieci wsparcia, wspiera rodzinę w jej naturalnym środowisku, stara się redukować skutki społeczne bezrobocia, ekskluzji społecznej, bezdomności, uzależnień, włączając w te procesy organizacje pozarządowe, jako partnera sprawdzonego i naturalnego.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy w Przytyku
mgr inż. Sławomir Stani